

Міжарэатурна Масштава

Выдаецца з 1932 г.
№ 44 (2623)
ПЯТНІЦА
3
лістапада 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

**РУКА ў РУКУ З МАГУТНЫМІ БРАТАМІ
МЫ ў БОЙ ІДЗЕМ І ў БЕДАХ НЕ АДНЫ:
БРАТЭРСТВА ШЧЫТ УЗНОСІЦЦА НАД НАМІ
І НЕПАРУШНАЙ ДРУЖБАЙ МЫ СІЛЬНЫ!
ЖЫВІ, НАРОД СВАБОДАЕ КРАІНЫ!
КВІТНЕЙ ТЫ, БЕЛАРУСКАЯ ЗЯМЛЯ!
НАМ ЛЕНІНЫМ ПАКАЗАНЫ ПУЦІНЫ
І ЗОРАМІ АСВЕТЛЕНЫ КРАМЛЯ!**

Якуб Колас

Плакат І. БЯЛЕЦКАГА.

НЯХАЙ ЖЫВЕ ВЯЛІКІ КАСТРЫЧНІК, ЯКІ АДКРЫЎ НОВУЮ ЭПОХУ СУСВЕТ- НАЙ ГІСТОРЫ — ЭПОХУ РЭВАЛЮЦЫЙ- НАГА АБНАЎЛЕННЯ СВЕТУ, ПЕРАХОДУ АД КАПІТАЛІЗМУ ДА САЦЫЯЛІЗМУ!

З ЗАКЛІКАУ ЦК КПСС.

29 КАСТРЫЧНІКА свята мастацтваў народаў СССР ва ўсёй шматколернасці яркіх фарбаў, чароўных гукаў нацыянальнай музыкі, звонкіх песень, імклівых танцаў прыйшло ў сталіцу рэспублікі. У Мінскім Палацы спорту, дзе адбылося яго ўрачыстае адкрыццё, на сустрэчу з праслаўленымі майстрамі мастацтваў, мастацкімі калектывам і сабраліся тысячы гледачоў. Пасланцаў савецкіх рэспублік цёпла, па-брацку віталі майстры мастацтваў Беларускай ССР.

— Ваша выдатнае мастацтва, — сказаў, звяртаючыся да гасцей, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, — нясе людзям прыгажосць, радасць і натхненне ў творчай стваральнай працы. Свята мастацтваў народаў СССР — незвычайная па сваіх маштабах, багаццю і ідэйна-мастацкаму значэнню падзея ў культурным жыцці краіны, яркае сведчанне гістарычных поспехаў савецкага народа, трыумфу ленинскай нацыянальнай палітыкі, росквіту шматнацыянальнай савецкай культуры.

Звыш дзюх з палавінай тысяч майстроў прафесійнага мастацтва, складаючы велікую сімфонію брацтва савецкіх людзей, робіць творчую справаздачу перад працоўнымі Беларусі.

Пад гарачыя апладысменты і гледачоў пасланцам савецкіх рэспублік падносіцца хлеб — соль. Дзяўчаты ў яркіх нацыянальных касцюмах уручылі артыстам букеты кветак.

Прым аю чы хлеб-соль, народны артыст ССР, Герой Сацыялістычнай Працы А. В. Свешнікаў сардэчна падзякаваў за гасцінны, цёплы прыём.

— Дарагія сябры, — сказаў ён, — мы

з радасцю прыехалі да вас на свята мастацтваў. Я даўно не быў у вашым горадзе. Прайшоўшы сёння па яго вуліцах, я з радасцю адзначыў, як ён вырас і папрыгажэў. Мы адчуваем пачуццё горадасці за Савецкую Радзіму, што выхавала такіх людзей, якія здолелі ўзняць з руін і пабудавалі новы чужоўны горад, дабіцца вялікіх поспехаў у развіцці народнай гаспадаркі і культуры рэспублікі.

Святочны канцэрт адкрывае зводны хор у складзе Дзяржаўнага акадэмічнага рускага хору СССР, Дзяржаўнай харавой акадэмічнай капэлы БССР, аб'яднанага хору Беларускага тэлебачання, радыё і Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Першую песню ён прысвячае таму, чый светлы геній прывёў нашы народы да Вялікага Кастрычніка, стварыў Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. У зале велічна гучыць «Песня аб Леніне» А. Холмінава. Яе выконвае заслужаны артыст БССР, лаўрэат Міжнароднага конкурсу А. Сухін з аб'яднанага хорам у суправаджэнні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР.

Зала бурна аплаздыруе выдатнаму майстэрству спевакоў. Гледачы цёпла сустралі «Песню дружбы» І. Лучанка ў выкананні лаўрэата Міжнароднага конкурсу В. Кучынскага і зводнага хору.

На сцэне — майстар мастацкага слова Г. Пятрэнка. Ён з вялікім натхнен-

Народны артыст ССР А. Свешнікаў сустраўся ў Мінску са сваімі даўнімі знаёмымі — народным артыстам ССР І. Жыновічам (злева) і заслужаным дзеячом мастацтваў БССР В. Роўдам (справа).
Фота Г. ФРАЛОВА.

А Д С Э Р Ц А

Свята мастацтваў

народаў СССР у Беларусі

Салістка Варонежскага рускага народнага хору Т. Чорных.

«Жок» выконвае «Малдавіянскую».
Фота Ул. КРУКА.

нем чытае верш народнага паэта Беларусі П. Броўкі «Расія». Гучаць словы ўдзячнасці і брацкай любові да вялікага рускага народа, Расіі, якая згуртавала савецкія народы ў магутную шматнацыянальную сям'ю. «С тобою мы непобедимы, ты нам как мать и как сестра», — гэтыя заключныя радкі патанаюць у гrome апладысменту.

Вялікае задавальненне прынесла гледачам выступленне Дзяржаўнага акадэмічнага рускага хору СССР пад кіраўніцтвам А. В. Свешнікава. Артысты праслаўленага калектыву з высокім майстэрствам выканалі рускую народную песню «Ах ты, стэп шырокі» ў працоўцы А. В. Свешнікава, беларускую народную песню «Ой, рана на Івана» і ўкраінскую народную песню «Раве і стогне Днепр шырокі».

Шмат радасных мінут падарылі мінчанам артысты Дзяржаўнага ансамбля народнага танца «Жок» Малдавінскай ССР пад кіраўніцтвам народнага артыста Малдавіі В. Курбета, якія выканалі імклівыя малдаўскія танцы «Рэзашаска», «На вінаградніку», рускую танцавальную сюіту, «Малдавіянскую».

Гледачы гарача аплаздыравалі Дзяржаўнаму Варонежскаму рускаму народнаму хору пад кіраўніцтвам заслужанага артыста РСФСР А. Місцюкова, маскоўскаму квартэту «Акорды», тры бандурыстак Львоўскай дзяржаўнай абласной філармоніі, Дзяржаўнаму народнаму аркестру БССР пад кіраўніцтвам народнага

артыста ССР, прафесара І. Жыновіча, выдатнай рускай спявачцы, народнай артысткі РСФСР Т. Мілашкінай, лаўрэату Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Сафіі, салісту тэатра оперы і балета «Эстонія» М. Пальму, салісты балета Таджыкскай дзяржаўнай філармоніі Н. Каўраковай. У канцэрце ўдзельнічалі народная артыстка БССР С. Данілюк, заслужаны артыст РСФСР П. Нечапарэнка, заслужаны артыст БССР, салісты Беларускага акадэмічнага тэатра оперы і балета Л. Бржазоўская і Ю. Траян, вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры» і іншыя артысты і мастацкія калектывы.

Гэты маляўнічы феерверк талентаў брацкіх рэспублік выліўся ў яркую дэманстрацыю дружбы савецкіх народаў, перамогі ленинскай нацыянальнай палітыкі, якая адкрыла шырокі прастор для ўсебаковага росквіту ўсіх нацый і народнасцей нашай неабсяжнай краіны.

У заключэнне праграмы прагучала шырокая, як Савецкая А'чына, «Песня аб Радзіме» В. Лебедзева-Кумача, выкананая ўсімі ўдзельнікамі канцэрта.

На адкрыцці свята мастацтваў прысутнічалі таварышы П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганав, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, У. Е. Лабанок, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, І. Я. Палякоў, А. А. Смірноў, М. І. Лагір, У. І. Падрэз, І. М. Трацяк, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

БЕЛТА.

НА ЗЯМЛІ НАШАЙ —

УРАЧЫСТАСЦЬ.

НАРОД БЕЛАРУСІ

УШАНОУВАЕ

ПАМЯЦЬ

СВАЙГО ВЯЛІКАГА СЫНА —

ПАЭТА І МЫСЛІЦЕЛЯ

ЯКУБА КОЛАСА.

СЕННЯ

ЯМУ

БЫЛО Б ДЗЕВЯНОСТА.

З НАМІ

ПЕСНЯ ЯГО,

З НАМІ

ДУМЫ ЯГО,

З НАМІ

СЭРЦА ЯГО.

ПРЫГАЖОСЦЬ, нікім не заўважаная, — гэта яшчэ не прыгажосць. Яна робіцца нашай светлай радасцю толькі тады, калі мы — можа неспадзявана, а можа ў нецярплівым чаканні — раптам, урушаныя і ўражаныя, спыняемся перад ёю...

Але і радасць, калі яна толькі ў табе, толькі для цябе аднаго, — гэта яшчэ таксама не радасць. Яна прамеўніца, нібы свята, толькі тады, калі нам ёсць з кім падзяліцца ёю. І якое шчасце мець на гэты час даверлівага і адданага суб'ядніка — чытача, які шчыра разумее тваё хваляванне!

Якуб Колас, зачараваны характэрным прыроды і красою жыцця, верыць у свайго чытача і, нібы спляшаючыся выгаварыцца, хутчэй дзеліцца з ім хваляваннем, убачанай прыгажосцю. Яму цесна ад гэтага хвалявання, яму няёмка цешыцца радасцю аднаму, і таму паэт кожнаму свайму чытачу нанова адкрывае сваю зямлю — зірніце, маўляў, якая яна непаўторная! Адкрывае не назойліва, без прымусу. Здаецца нават, што ён проста раскавае свайму сябру, ці, можа, зусім невядомаму чалавеку, які выпадкова сустраўся на дарозе, пра адкрытую ім прыгажосць, убачыўшы якую, цяжка і недаравальна маўчаць не толькі паэту, але і кожнаму чалавеку. Ці не таму ў час такой шчырай размовы паэтаў вершаваны радок набліжаецца да размоўна-назоўнага гучання:

Мароз, зіма,
Снягі ваюю,
І спіць трава,
Пад снегам дол.

Паэзія Якуба Коласа — такая ж натуральная, такая простая і такая складаная, як і сама прырода. Зліцце чалавека і прыроды ў яго вершах вельмі ж ужо непасрэднае і непадзельнае. Бо сама творчасць — гэты найвышэйшы ўзлёт чалавечага розуму і пачуцця — відавочна, такое ж самае таінства, як і жыццядайная, нябачаная праца прыроды. Бо напoўніць вечным зместам толькі адзін радок сапраўднага верша ці нават адно-адзінае слова, гэта, мусіць, такая ж нялёгкая работа, як і ўзрадаваць зялёным хларафілам, магутнаю сілай існавання найвялікшы пуд свету — звычайны зялёны лісток.

На кожную пару года, амаль на кожную з'яву ў прыродзе ёсць у паэта свая радасць — ці то светла-журботная, ці то пранізліва-захопленая. Усход і захад сонца, першы гром і адлет жураўлёў, зіма і вясна, ноч перад навалніцай і касьба, жніво — усё гэта тыя «вобразы мільыя роднага краю», без якіх бы вельмі збеднена адчувала сябе наша сённяшняя літаратура.

Часам нават і сам не заўважаеш, адкуль бярыцца яна, гэтая ўсхваляваная сіла Коласавай паэзіі, якая, нібы імкліва плынь, доўга бунтуе ў табе такімі простымі і такімі незвычайнымі радкамі. Скажа ён, да прыкладу:

Чуецца гоман мне спелае нівы,

Ці:

Лес, як дзед убогі

З доўгімі вусамі,

Ці:

Замірае лета,

Заціхаюць далі,

Сірацее рэчка,

Халадзеюць хвалі,—

І ты, нібы зачараваны, доўга, як у песні, будзеш услухоўвацца ў гэтыя словы і здзіўлена пытацца ў самога сябе, адкуль, ну адкуль жа спадае на цябе гэтая замілаванасць, урачытасць, лёгкая журба.

На першы, абываковы погляд апошня радкі, узятых з верша «Адлет жураўлёў», могуць здацца звычайным пералікам уражанняў. Але ўгледзіш-

ДЗЕВЯНОСТА ГОД ТАМУ НАЗАД у беднай хаце селяніна-лесніка нарадзіўся хлопчык, будучы вялікі паэт беларускага народа. Сын простых людзей, плябей, так сказаць, па паходжанні, ён на ўсё сваё жыццё застаецца простым чалавекам з сялянскім складам душы. Гэта сказаецца ў яго сціптых паводзінах, у яго абыходжанні з людзьмі, урэшце, у яго ўласным побыце, у хатнім распарадку, нават у такіх дробязях, як манера апранацца, падбор любімых сялянскіх страў, наяўнасць пэўных звычак і навыкаў, набытых яшчэ пад саламянай страхой бацькоўскай хаты.

Ужо будучы слаўным пісьменнікам, адным з кіраўнікоў Акадэміі навук, ён ніколі не расставіў з штодзённай сялянскай заклапочанасцю аб песе ўраджаю. У хаце Якуба Коласа не было нічога лішняга, непатрэбнага з мэблі, абсталявання, што гаварыла б пра раскошу ці пра пагоню за модай. Адзіным упрыгожаннем у хаце [калі лічыць гэта ўпрыгожаннем] быў даволі вялікі барометр. Першы ранішні позірк Якуба Коласа быў на гэты барометр: а што ён там прадказвае на сённяшні дзень, ці абяцае ён што карыснае для ўраджаю.

Колас вельмі любіў прыроду, усю прыгажосць кожнай пары года і ўмеў перадаць гэту прыгажосць, усё яе адценні ў жывым мастацкім слове.

З усяго таго сялянскага, простага, што засталася ў Коласа, папулярнага пісьменніка і вучонага, можна назваць яго выключную даступнасць для любога чалавека, прадстаўніка любой прафесіі, любой адукацыі. Трэба адзначыць і пэўную лёгкасць, з якой ён сыходзіў з людзьмі, і яго заўсёднае жаданне яднацца з імі, быць бліжэй да іх. Я не гавару ўжо аб яго чуласці да людскога гора, бяды, аб яго вернасці сваім сябрам, таварышам, такім, як скажам, яго нязменны друг і папечнік, народны паэт Янка Купала.

Арганічная сувязь з жыццём народа, дасканальнае веданне гэтага жыцця вызначылі характар і кірунак усёй творчасці паэта, які не ведаў іншых інтарэсаў, як кроўныя інтарэсы і запатрабаванні народа. Пад словам народ мы маем на ўвазе не абстрактнае разуменне, не абагуленую і злучаную адзінай нацыянальнай прыналежнасцю сукупнасць людзей, а людзей працы. Іменна працоўныя людзі ў тым далёкім дарэвалюцыйным часе і знаходзіліся пад двайным прыгнётам: сацыяльным і нацыянальным. Выказнікам іх інтарэсаў, іх заветных спадзяванняў і рэвалюцыйных імкненняў і быў Якуб Колас, як і яго друг і папечнік Янка Купала.

Якія ж сілы нарадзілі Якуба Коласа як пісьменніка, як народнага паэта? Асноўнай сілай была рэвалюцыя 1905—1907 гг. Яна абудзіла мільённыя масы занявольнага народа, заклікала яго да актыўнага творчага жыцця, да рашучага змагання з царскім самаўладствам, якое трымалася на шытках і шыбеніцах. Рэвалюцыя, якая ўскалыхнула да самых глыбін бязмежнае народнае мора, узнесла на грэбні хвалі ўсё лепшае, жыццяздзейнае, стойкае, таленавітае, усё тым магучым творчым сілы, якія доўгія гады, на працягу цэлых стагоддзяў знаходзіліся пад спудам і бяспледна гінулі, не маючы ні малейшых магчымасцей для свайго праяўлення і развіцця.

Першыя пэтычныя выступленні Якуба Коласа і Янкі Купалы сустрэлі прызнанне і падтрымку з боку такога выдатнага чалавека і пісьменніка, як Аляксей Максімавіч Горкі. Яму падабалася глыбокая шчырасць і сапраўдна народнасць іх твораў.

Рашучы ўплыў на творчасць Якуба Коласа, асабліва паслякастрычніцкую, аказалі ідэі марксізму-ленінізму, грандыёзная практыка новага жыццёбудавання ў краіне, цудоўныя перамогі ленинскай нацыянальнай палітыкі. Новая, савецкая ява, велізарныя сацыялістычныя пераўтварэнні ў краіне, незлічоныя здабыткі ў народнай гаспадарцы, у нацыянальнай культуры, у росце дабрабыту народа, — усё гэта было падобна на казку, ператвораную ў сапраўдную рэчаіснасць. Якуб Колас, які з самых ранніх гадоў сваёй дзейнасці ніколі не быў староннім і абыякавым да ўсяго сузіральнікам жыцця і яго складаных падзей, адразу пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі актыўна ўключыўся ў працэсы новага, савецкага будавання. Ён піша шматлікія творы, прымае чыны ўдзел у заснаванні навуковых устаноў — ад Інбелкульту да Акадэміі навук, працуе як грамадскі і дзяржаўны дзеяч.

Ён пакінуў нам найбагацейшую літаратурную спадчыну. У яго творах бачым мы дзівоснае ўвасабленне духу народа, яго нацыянальнага характару, усіх яго выдатных асаблівасцей: высокага гераізму, працавітасці, адданасці бесмяротным запавятам Леніна, сапраўднага гуманізму, гасціннасці, велікадушнасці, сардэчнай прыязні да браціх народаў і пацукі пралетарскага інтэрнацыянальнага адзінства з працоўнымі людзьмі ўсяго свету.

...Якуб Колас любіў народ як верны яго сын. Народ адказваў і адказвае яму такой жа гарачай любоўю і павагай.

Янка СІПАКОЎ

СВЯТА НА КОЖНЫ ДЗЕНЬ

ся, услухаешся ў іх, і зразумеш, у якім адзіна патрэбным парадку стаяць яны. Здавалася б, звычайныя словы — «замірае», «заціхаюць», «сіраце», «халадзеюць!» Сам адчуваеш, як многа значыць і як многа дае вась гэтае звычайнае, ціхае: «Сірацее рэчка».

Усё тут, сапраўды, звычайнае. Усё знаёмае. Усё простае. Але да такой натуральнай прастаты — заўсёды вельмі ж доўгая дарога роздумаў, пошукаў, хвалявання. За гэтай прастатою — упартая прага заўважыць пановаму, па-свойму тое, што ўжо даўно вядома, каля чаго мы абавязкова праходзім ледзь не кожны дзень. І таму такая, калі хочаце, нязмушаная прастата — сапраўдная паэзія. А сапраўднае паэзіі вельмі цяжка растлумачыць.

Аванес Туманян, вялікі армянскі паэт, сцвярджаючы, што «галоўная асаблівасць паэтычнага таленту — гэта свільчэннае, трапяткое ўзручэнне, унутранае хваляванне, якое імгненна перадаецца чытачу», тут жа спахпаляецца і, сумеўшыся, прызначае:

— Не, гэта немагчыма растлумачыць...

Таксама немагчыма растлумачыць, адкуль і калі пачынае струменіць чысты выток Коласавай паэзіі, нельга растлумачыць, чаму нас так хваляюць пасля яго доўгіх усё тых ж простых і звычайных слоў, з'явы. Цікава, дзе ж ён, сакрэт коласаўскай паэзіі?

Успамінаецца недзе працятаная ці пачута прытча пра Майстра, які рабіў цудоўныя, выключныя па якасці лютэркі. У яго быў чаладнік, які за доўгі час працы з Майстрам дасканала, да самых дробязяў вывучыў увесь працэс стварэння лютэркі. І вось чаладнік пакінуў Майстра і рашыў наладзіць свой промысел — ён жа ведаў усё! Чаладнік рабіў, як і Майстар, дакладна паўтараў яго, выкладаў увесь свой назапашаны вопыт, а лютэркі не атрымліваліся. Адшакутаваўшы, няўдачнік вярнуўся.

— Растлумач, — папрасіў ён Майстра, наклаўшыся папярэдне, што больш ніколі не пакіне яго, — чаму ў

мяне не атрымліваліся лютэркі? Я ж усё рабіў, як ты. У чым твой сакрэт? — А ў мяне ніякага сакрэтаў няма, — адказаў Майстар. — Проста, калі лютэрка ўжо гатова, я вось так хукну на яго, і ўсё...

Якуб Колас, як той вопытны Майстар, заўсёды ведаў, дзе і калі трэба дыхнуць на радок, каб адбылося нечаканае дзіва — каб словы, якія штодзень на нашых вуснах, раптам зазвілі і пачалі выпраменьваць сапраўдную паэзію.

Па вельмі ж ужо своеасаблівай і непасрэдна ўскалошанай паэзіі Якуба Коласа, гэтак жа як і па земляной, густой прозе Кузьмы Чорнага, як і па даверліва-народнай лірыцы Янкі Купалы, лягчай падбірацца да распазнання і разумення душы беларуса, можна лепей меркаваць пра тым шчаслівым побыце, якія звычайна даюць магчымасць гаварыць пра нацыянальны асаблівасці паэта. У Коласа нават разуменне прыроды не адвольнае, не сусветнае, якое можа, скажам, адчуваць нейкі ўмоўны чалавек, умоўна прыняты за нейкую адзіную пацукі, а канкрэтнае, адкуль шырока вырастае непасрэдна лучнасць з усёю прыродаю, лучнасць менавіта беларуса, які добра ведае, да прыкладу, што значыць для яго гаспадарні першы гром ці той жа журботны адлёт жураўлёў. Відаць, таму ў многа якіх вершах паэта зацята змаганне з іма і вясна, зімны холад і шчодрое сонца; відаць, недзе там нарадзілася і такая, як плач, як просьба, шчыmlивая ўпэўненасць:

Вясна, вясна
Жаданал!
Ты прыйдзеш зноў,
Ты вярнешся!

Па глыбока заземленых творах Я. Коласа можна плёна вывучаць матэрыяльную культуру беларусаў. Ён вельмі дакладна ведаў усё, пра што ні браўся пісаць. Ён, здаецца, нічога не абмінуў: і чым беларус араў, спародзіў сваё палоску; і якія стравы ўпрыгожвалі небагаты сялянскі стол у святочныя дні, і што ставілася на кожны дзень; і якая світка грала халаднай зімой лепей. Якія птушкі веся-

лілі беларускія лясы, якія краскі радалі беларускія лугі, якія крыніцы давалі сілу яго зямлі; з чаго беларус піў квас, у што абуваўся, як праводзіў ён свой вольны час, якога ў яго заўсёды было да крыўднага мала, — пра ўсё гэта, працятаўшы ўважліва Коласа, можа даведацца нават і той, хто ніколі не быў у Беларусі. Памятаецца, як падрабязна выписаны лясны дол, дзе «чаборык, мох, зязюльчын лён і верасок агніста-дымны?». А хіба можна застаць абыякавым да той мясціны з «Новай зямлі», дзе дзядзька выбірае касу? Якое веданне і дзядзькавага характару і характару той гаваркой касы, якую, нібы жонку, выбірае чалавек, здаецца, на ўсё жыццё.

Перачытваючы Якуба Коласа, нека міжволі прыходзіць да думкі, што ў яго доўга, вельмі доўга спела, а потым ніколі не пакідала паэта вялікая патрэба жыцця — «аддаць падзяку зямлі і небу». За што? А проста за тое, што чалавек жыве, можа і пакутуе, можа і галадае, можа і халадае, але ж мае радасць цешыцца ўсходам сонца, слухаць песні птушкі, углядацца ў глыбокі блакіт тымнічага неба. І пасля ўжо гэтая думка выкрышталізуецца ў своеасаблівую формулу:

О, каб я меў такія рукі,
Зямля, абняў бы я цябе...

Паэзія Якуба Коласа была заўсёды па-харошаму грамадзянскай, заўсёды натхнялася шчыраю заклапочанасцю пра чалавека, жыццё, Радзіму. І таму, калі паэт у сваёй дакастрычніцкай лірыцы жыве чаканнем вясны, якая ўсё абудзіць, — мы разумеем, што ён чакае рэвалюцыі; калі ён гаворыць пра цёмную ночку, якая схавала ўсё жывое і вельмі ж ужо гняць, — мы ведаем, што паэт мае на ўвазе той холад, цемь і студ п'радрэвалюцыйных гадоў, калі царызм ганебна пахаваў у чорным змроку рэакцыі цэлую краіну.

А ў савецкі час ён радуецца, што «на прастор, на шырокі разлог» выходзіць грамадою яго народ; шчыраю песняю вітае «племя маладое» — камсамольцаў, якія смела ідуць «на

штурмы скал і дзікіх гор»; прывячае натхнёны радкі Чырвонай Арміі. І, вядома ж, спявае свае ўзніслыя песні пра Леніна — пра таго, хто дапамог здзейсніць жаданні яго народа:

Між нас жыве Ленін, як сонца,
Як зоры,
Як мудрасць вялікай зямлі,
І сее праменні, агні непакоры,
Каб людзі шчасліва жылі.

Вось такі ён, Якуб Колас, — і наш класік, і наш сучаснік. Рамантычна-ўпэўнены, негаворлівы ў цяжкі дарэвалюцыйны час, калі ён не сумняваўся, што прыйдзе вясна, прыйдзе светлая будучыня, якой гэтак чакаў беларус.

Цёплы, замілаваны, узніслы, калі ён піша пра новую яву, здзейсненую Вялікім Кастрычнікам.

Шчыmlива-задумлівы, засмучоны доўгім расстаннем з радзімаю ў часе Айчынай вайны, калі паэту вельмі ж марылася пра родныя Загібельні, Вусці ды Балачанкі...

Нека падумалася: колькі ж іх, розных пакаленняў, якія зараз шчыра ўзялі на плечы клопат дзяржаўных спраў і працуюць сёння інжынерамі, настаўнікамі, дактарамі, партыйнымі работнікамі, выхаваліся на добрай і чалавечай паэзіі Якуба Коласа. І кожнаму, хто сёння і далёкі ад паэзіі, відаць, варта толькі нагадаць пра песняра, як само сабою, з нейкіх даўніх і зварушлівых успамінаў усплываюць радкі, якія напамінаць пра школу: «Мой родны кут, як ты мне мілы!» або «Уцякай, мароз-дзядуля! Чуеш ты, стары, ці не? На пагорках — булігулі! — песні чуоцця вясне», або: «Між аленшч, кустоў, дзе п'е салавей, і шуміць і грыміць срэбразвоны ручэй».

Часам, занятыя сваімі будзённымі клопатамі, мы нека не вельмі задумваемся, як многа значыць для нас, для нашай літаратуры Якуб Колас — гэты сапраўды народны паэт са шчыраю, светлаю душою сейбіта. Паэт, у якога, як у таго добразычлівага і запаслівага беларускага хлебасяя, заўсёды прыхавана радасць на кожны дзень.

І свята — таксама на кожны дзень.

ГЭТА БЫЛО ў грозны тысяча дзевяцьсот сорок другі год. Наша франтавая рэдакцыя «За Савецкую Беларусь» была на Заходнім фронце, але размяшчалася ў прыфрантавай Маскве ў казармах на 5 Данскім завулку. Ворага адагналі ад сталіцы, але Масква ўсё ж была на франтавым становішчы. Рэдакцыя наша змяшчалася ў Маскве яшчэ і таму, што там працавалі ў той час і ЦК Кампартыі Беларусі і ўрад Савецкай Беларусі і Цэнтральны штаб партызанскага руху, які ўзначальваў Панцеляймон Кандратавіч Панамарэнка.

І хоць было цяжка, бо на франтах разгортвалася нечуваная па жорсткасці бітва, нас радавала тое, што партызанская барацьба ў Беларусі прыняла ўсенародны размах. Усё больш з'яўлялася ў Маскве герояў-падпольшчыкаў і адважных партызанаў з-за лініі фронту, якія расказвалі пра выключныя подзвігі нашых слаўных людзей. Мы гэтым ганарыліся. Але ў тых дні цяжкі ўдар абрушыўся на нас: раптоўная смерць нашага дарагога Янікі Купалы. Мы пахавалі яго, агорнутыя нечуваным болем, і вельмі шкадавалі, што на апошніх провадах не было і нашага дарагога настаўніка, самага бліжэйшага сябра Купалы Якуба Коласа. Ён жыў вельмі далёка, ажно ў Ташкенце, адкуль у Маскву, у ваенны час дабрацца было нялёгка.

Цяпер я ўжо добра не памятаю, у каго ўзнікла такая думка, — ведаю толькі добра, што не без ініцыятывы таварыша Панамарэнка, — паслаць мяне ў Ташкент да Якуба Коласа.

Мяне не трэба было ўгаворваць. На другі ж дзень, забяспечаны камандзіроўкай і належным салдацкім пайком, качаўся я ў вагоне па дарозе на Ташкент і праз восем дзён быў ужо на месцы. У Ташкенце на вакзале сустрэў мяне Даник — сын Коласа — Данила Канстанцінавіч, і неўзабаве я апынуўся ў абдымках дзядзькі Якуба, люблага і дарагога ўсім нам. Памятаю, што і ў яго і ў мяне заблішчалі на вачах слёзы.

Праз момант дарагая Мар'я Дзмітраўна, жонка народнага паэта, найбліжэйшая сяброўка дзядзькі Якуба, накрыла стол. Гэта было нялёгка зрабіць у той цяжкі час, але, відаць, былі застаўлены некаторыя запасы, захаваныя на самы патрэбны выпадак, ды і я дастаў з торбы тое-сёе.

Некалькі гадзін расказваў я Канстанціну Міхайлавічу і пра астатнія дні Купалы і пра тое, што адбывалася тады на прыгнечанай зямлі Беларусі. Колас цікавіўся ўсім і ўсім. Не было ніводнага з нашых франтавых хлапцоў, пра каго б ён не ўспоміў. Выгляд яго быў схуднелы і даволі засмучаны, расказваў ён і пра свае вандраванні, часта ўспамінаў Юрку, свайго сярэдняга сына, ад якога не было вестак з фронту. З болам гаварыў ён пра пакуты роднага народа. Але ў паэта не было распачы:

— Зломіць, зломіць сабе карак гэты бандыт Гітлер Петрусёк. Захлынецца ён у сваёй жа крыві, — пераканана сьвярджаў ён. — І мы з табой паходзім яшчэ і па Мінску і па Балачанскіх сцежках па грыбі...

Гаварыў Колас і аб ташкенцкім жыцці. Між іншым дзякаваў узбекам за ядрэнны, па таму часу, прыём.

Відаць, яму хацелася пазнаёміць мяне і з горадам, бо ён, калі я адмовіўся ад адпачынку, прапанаваў мне пайсці прагуляцца, за што я быў удзячны.

А Мар'я Дзмітраўна, я тады і не даведаўся чаму, настойліва прапанавала зняць мне вайсковае абмундзіраванне. Дала мне цывільнае, дзядзькі Якуба.

— Вам так будзе спакойней, — казала яна. А яшчэ жартаўліва: — А то рука забаліць, каб вітацца з вайскоўцамі.

Я паслухмяна пераапрануўся, і праз некаторы час мы крочылі ўжо з дзядзькам Якубам па вуліцах Ташкента.

Я заўважыў, што Канстанцін Міхайлавіч добра ведаў горад і, мне здавалася, палюбіў яго. Ён паказваў цікавыя кварталы і асобныя будынкі, нават пахваліўся арыкамі. Яны, па-першае, дарылі прахалоду, а, па-другое, відаць, нагадвалі яму маленькія рачулікі і ручайкі на радзіме. Адхінуўшыся ад паказу Ташкента, ён усё распытваў і распытваў пра Беларусь.

Звадзіў мяне дзядзька Якуб і ў Саюз пісьменнікаў, дзе пазнаёміў са сваімі новымі ўзбекскімі сябрамі. Яго там любоўна звалі акакалам. А акакал Колас ужо напісаў нямала і вершаў, прысвечаных гасціннай узбекскай зямлі і слаўнаму працавітаму народу.

Але больш за ўсё пісаў Колас у той час аб любай яго сэрцу Беларусі. І чытаў мне напамінь некаторыя строфы і з «Голаса зямлі» і з «Суду ў лесе».

Гадзін толькі цераз пяць мы вярнуліся да Мар'і Дзмітраўны. Яна нават крышкву і ўпінкула нас за спазненне. Але не паспела гэта яшчэ крануць, як узрушыла і ўсхвалявала мяне другое: на кана-

Пятрусь БРОЎКА

У ДЗЯДЗЬКІ ЯКУБА Ў ТАШКЕНЦЕ

пе, на распасцёртым ручніку, ляжала чысценькае вымытае і выпрасаванае маё вайсковае абмундзіраванне. Гэта яна зрабіла сама, пакуль мы гулялі. Другі раз у новым прыпырышчы дзядзькі Якуба ў мяне набеглі слёзы. Я цалаваў яе рукі, як роднае маці.

Цудоўнай, выключна цудоўнай душы была жыццёвая сяброўка Якуба Коласа, Мар'я Дзмітраўна.

Мы ўжо ў яе прысутнасці пачалі ўспамінаць пра ўсіх, хто застаўся і пакутуе на роднай зямлі, а ў Мар'і Дзмітраўны ўсё часцей набягалі на вочы слёзы. Гэта яна ўспамінала свайго Юрку.

Позна мы леглі ў тую ноч. І, відаць, спалі, усхваляваныя сустрэчай, нямоцна, бо вельмі рана ўзняліся. Хацелася яшчэ пагаварыць, а да таго ж мне трэба было спяшацца на цягнік, які адыходзіў раніцою на Алма-Ату.

Я ехаў у казахскую сталіцу ў чаканні сустрэчы з майм маленькім Юрам і з Лёляю, а ўсю дарогу не выходзілі з маё галавы і дзядзька Якуб і Мар'я Дзмітраўна, і Даник, і Міхасёк, уся іхняя такая любая і родная сямейка.

Хамід ГУЛЯМ

МАЁ СУСТРЭЧЫ

ЗХВАЛЯВАННЕМ успамінаю першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны. З заходніх раёнаў краіны ў Ташкент штодзень эшалонам за эшалонам прыязджалі эвакуіраваныя: старыя, жанчыны, дзеці. Усе дамы ташкенцаў былі ператвораны ў інтэрнаты.

Сярод прыбыўшых было многа вучоных, дзеячоў мастацтваў, пісьменнікаў. У тых дні было шумна ў будынку Саюза пісьменнікаў Узбекістана на Пешамайскай вуліцы. Тут сустракаліся паэты і пісьменнікі розных нацыянальнасцей, абмяркоўваліся новыя творы, складаліся антываенныя зборнікі.

Я тады быў яшчэ маладым паэтам, толькі што прынятым у Саюз пісьменнікаў, і працаваў рэдактарам і дыктарам на радыё. Мне да-

На здымках дакументальнага фільма. 1952 год.

вялося сустракацца не раз з такімі карыфэямі савецкай літаратуры, як Аляксей Талстой і Мікалай Пагодзін, Карней Чукоўскі і Уладзімір Лугаўскай. Вялікі след у маёй душы пакінула сустрэча з Якубам Коласам, з якім я падружыўся, і наша дружба потым працягвалася да канца яго жыцця.

Я памятаю такі выпадак. Нас, узбекскіх паэтаў, запрасіў Хамід Алімджан, які тады працаваў старшынёй Саюза пісьменнікаў, і прапанаваў перакласці на ўзбекскую мову зборнік вершаў Якуба Коласа. Гафур Гулям, Шэйх-Задэ, Зульфія, Уйгун, Цімур Фатах, Тураб Тула і я на працягу некалькіх дзён з вялікім натхненнем перакладалі творы Якуба Коласа, яны былі выдадзены ў 1942 годзе пад назвай «Вершы».

Прайшло яшчэ 12 гадоў. У студзені 1954 года я прыехаў у Мінск. Тады я пісаў кнігу «Вялікая сям'я», якую прысвяціў 300-годдзю ўз'яднання Украіны з Расіяй. Стаяла 30-градусная лютая зіма. Я не паспеў зайсці ў гасцінцу, як зазваніў тэлефон у адміністрацыйнага, нехта пытаўся пра мяне. Гэта быў Якуб Колас. Мяне тут жа павезлі да яго дамоў, у той самы дом на тэрыторыі Акадэміі навук Беларускай ССР, у якім цяпер Лі-

таратурны музей Якуба Коласа. Тады мяне сустрэў сам Колас і яго творчы сакратар, цяпер вядомы беларускі паэт Максім Лужанін. На другім паверсе гэтага дома, у кабінце Коласа няспенна цякла наша сяброўская гутарка. Колас чытаў мне свае вершы «Узбекістану», «Салар» на беларускай мове. Ён успамінаў Ташкент, сваіх узбекскіх сяброў і глыбока шкадаваў аб зачаснай смерці Хаміда Алімджана...

У той год мне давялося яшчэ раз пабыць у Беларусі, цяпер як гоасцю Трэцяга з'езда пісьменнікаў Беларускай ССР. У дні з'езда я ў апошні раз сустрэўся з Коласам. Канстанцін Міхайлавіч усіх гасцей з братніх рэспублік запрашаў у гошці да сябе дамоў. На гэтай сустрэчы з горадасцю гаварыў аб росквіце шматнацыянальнай савецкай літаратуры, аб неабходнасці берагчы, як зранку вока, дружбу паміж братнімі народамі, умацоўваць літаратурны сувязі.

І сёння 90-годдзе з дня нараджэння Якуба Коласа адзначаюць усе народы Краіны Саветаў, бо творчасць яго дарагая ўсім, хто любіць свабоду і мір на зямлі, хто даражыць сваёй сацыялістычнай айчынай.

На трыбуне 3-га з'езда пісьменнікаў Беларусі. 1954 год.

У сваім рабочым кабінце. 1947 год.

У сваім садзе.

У прэзідыуме XXI з'езда КПБ. 1954 год.

З Кандратам Крапівой і Міхасём Лыньковым на святкаванні свайго 65-годдзя.

З В. Ф. Купрэвічам, П. У. Броўкам, А. К. Ільінскім і І. П. Шамякіным у кулуарах XXI з'езда КПБ.

ДРУКУЕЦА ЎПЕРШЫНЮ

П РАЦУЮЧЫ аператарам на кінахроніцы, а затым фотакарэспандэнтам «Звязды», я неаднаразова меў магчымасць сустрэцца з Якубам Коласам. Выдатны народны паэт Беларусі быў надзвычай сціплы чалавек і пазіраваць перад аб'ектывам не любіў. Для яго была пакутай уся наша мітусня.

Заўсёды засяроджаны, паглыблены ў свае думкі, Канстанцін Міхайлавіч моршчыўся ў часе здыман, і ў нас узнікала адчуванне, што мы замінаем яму. Калі рэжысёр Юрый Тарыч і Уладзімір Ануліч здымалі дакументальны фільм пра Якуба Коласа, мне даводзілася фатаграфіраваць. Канстанцін Міхайлавіч у вёсцы Балачанка Пухавіцкага раёна. Сюды паэт прыежджаў да свайго сябра Канстанціна Сцяпанавіча Дзятко, які ў гэтых мясцінах працаваў доўгія гады — спачатку на ферме, потым старшынёй калгаса. Не мінаў ён і лесніка Івана Ануфрыевіча Кавалеўскага. Паэт любіў хадзіць з імі па раздольных калгасных нівах, садах у нвечені, па пасецы.

Здымаючы Канстанціна Міхайлавіча на III з'ездзе пісьменнікаў Беларусі ў час гутаркі з А. Пракоф'евым, С. Міхалковым, К. Сіманавым, П. Броўкам, І. Шамякіным, я перананаўся, з якой глыбокай павагай адносіліся яны да Коласа.

Апошні раз я здымаў Я. Коласа на сесіі Вярхоўнага Савета БССР у ліпені 1956 года. Ён разам з П. Броўкам і М. Танкам вывучаў нейкі дакумент. Заўважыўшы, што я нацэляваюся аб'ектывам на іх групу, Я. Колас кінуў на мяне данкорлівы позірк. Я ўсё ж паспеў зрабіць два здымкі, не здагадваючыся, што яны — апошнія...

Усе прапанаваныя рэдакцыі здымкі публікуюцца ўпершыню.

Ул. КІТАС.

У вёсцы. 1952 год.

Казімір КАМЕЙША

Паэты, як рэкі, заўсёды.
Тут сорамна быць ручайком.
Ёсць шчасце

да вуснаў народа
Каціцца вялікай ракой.
Той талент быў Нёманам

чыстым,
Ён быў паўнаводным яшчэ.
Ён плыў ля дубоў плячыхстых,
Ён быў салаўёў званчэй.
Спявалі вясёлыя вольхі
То лісцікам, то карой.
Вірў ён,

адводзіў паводдаль
Ад песні лязо тапароў.
Два дзядзькі—і Нёман, і Колас,
А голас сялянскі адзін:
«Плынь выгнем яшчэ раз
падковай,
На шчасце яе аддадзім...

...За час неўраджайны трывожна.
На сонцы папарымся, што ж...
— За дожджык,

мой Нёман,
за дожджык!
— За дожджык, Якубе,
за дожджкі!»

І пойдучь у свет адгалоскі
І вырастаць у галасы.
Адскочаць пасля адкалоскі
А можа і... каласы.

...Рака яго не змялела,
Зусім не змарнелі дубы.
Нямела у зараснік спелы
Прыходзяць з дажджамі

грыбы.
Дзе плынь, як луска,
ільсніцца,
Пачуецца хлапчуку:
— Адкуль ты, рака?
— З крыніцы!
— Куды ты?
— У вечнасць цяку...

Васіль БЫКАЎ

ЗАЙЗДРОСНЫ ЛЁС

ДОўгі час у раннім дзяцінстве я быў зачараваны ягонаю «Дрыгвой», пасля прыйшло захапленне «Новай зямлёй» і «Сымонам-музыкам»; здавалася амаль цудам створаны ім гэтыя жывыя і яркія малюнкi жыцця, думалася: на гэта здольны толькі чалавек незвычайны, волат думкі і чараўнік слова. Калі ж праз колькі гадоў прыйшло разуменне законаў літаратурнай творчасці, грамадскіх абставін і эстаэтычных вытокаў таленту, тады шчасліва і радасна адкрылася, што між усім-і, можа, найперш за ўсё, у ім жыў таленавіты вясковы настаўнік, адзін з тых бескарыслівых падзвіжнікаў у нашым народзе, якія на зары яго нацыянальнага абуджэння спасціглі сэнс сусветнай культуры і да вострага болю ў сэрцы адчулі свой гістарычны абавязак перад беднай, пагарджанай, цёмнай старонкай.

І толькі цяпер, з нашага сёння, з усёй выразнасцю бачыцца, што ён быў не тое і не другое паасобку, а быў разам і чараўніком слова, і вясковым настаўнікам — народным інтэлігентам, які праз усё жыццё горда пранёс свой шматпакутны абавязак перад народам, і што ўсё гэта ў адзінным сваім спалучэнні выкрышталізавалася ў ім у нацыянальнага генія, аднаго з першых, чыё імя цяпер ужо назаўжды ўвойдзе ў гісторыю культуры народа і будзе жыць у ім, пакуль будзе існаваць адораны ягоным словам народ.

Слаўны, нялёгка і велічны лёс яго будзе наvek асвятляць нашу сціплую працу ўсё на той жа арнай і пеставанай ім і такімі, як ён, беларускай ніве.

РАЗМАРЫНАУ?

Няўжо ў яго такое апэратыўнае прозвішча? Колас нічога не адказаў: так ён толькі што назваў аднаго з сваіх наведвальнікаў. Але ў вачах — ледзь прыкметная іскрынка, звычайна, у думках ён пасмейваецца і зараз нешта расказае. Шумных і дакучлівых людзей Канстанцін Міхайлавіч не любіў. Можа, гэта — замоўнае слова, бо хоць яму і было цяжка з надзеямі, як ён ахрысціў асоб такога заводу, але ж не адмяжоўваўся ад іх. Ён ніякавёў і губляўся перад бесцырымоннасцю некаторых просьбітаў, аднак выслухваў іх. Ды не толькі выслухваў і дапамагаў праз прыроджаную далікатнасць, а вышукваў у кожным зернітка спраўданага, чалавечлага. Праўда, наглядальныя вочы не абміналі нічога ў суразмоўніку: памяць адкладала ў запас смешныя рысы, драбязныя звычкі, драпежныя ўхваткі.

Адзін усяго раз за наша знаёмства Колас так зірнуў на заната настырнага карэспандэнта, што той паспяшаўся зачыніць дзверы гасцінічнага нумара, знік, як быццам і не з'яўляўся.

Канстанцін Міхайлавіч незадаволеная пачынаў, а праз паўгадзіны, калі мінула зморна і адышлася ад вачэй сумятня цяжкага паслядзіння, адкуль ён вярнуўся, пачаў каляца.

— Паказаў, называецца, характар, стары корч... — Зневажальныя звароты да ўласнай асобы заўсёды выкрываюць ягонае хваляванне. — Выгнаў чалавека, а за што? Яго ж справа ў карак штурхае...

Памаўчаў і ўзяўся за мяне: — Дый ты — добрая цаца. Няма, каб спыніць, асцерагчы...

— Тады б і я апынуўся за дзвярыма... Колас лёгка адгукваецца на жарт: — Але ж выпарыўся ён хутка. Быццам нячысты дух. Няўжо я страшны такі, га?

Пагаварыўшы пра заўтрашнія турботы, удалек пачынае падступаць да таго, што не пакідае яго ў спакой.

— А можа б, пазваніць яму? Не магу ж я пісаць тут, у гасцініцы. Не атрымаецца. Прыеду дадому, тады раздумаюся, — будзе ім артыкул. Як ты мяркуеш?

Запытанне гучыць так: давай пазванім, растлумачым, скінем з сэрца цяжар.

Баруся за тэлефонную кнігу: — Дык як яму казаць, дзядзька Якуб?

— Відаць, мне давядзецца... Пакуль ён падыходзіць, тэлефон абзываецца сам. Рэдактар перапрашае за свайго супрацоўніка — апэратыўнасць прымушае! — просіць не губляць з імі дружбы на далейшае: што здолееце і калі здолееце — усё роўна, толькі прыспяйце.

Коласа гэта кранула, расчуленасць так і чутна за кароткімі сказами:

— Не пакрыўдзіце і вы... І хлопцы свайму скажыце, няхай... Ну, адным словам, хай даруе. Я з ім хацёў бы пабачыцца. Калі? А хоць і заўтра.

Пакаў трубку, таймуе ўзбуджанасць: ходзіць ад акна ў парог і назад.

— Бачыш, — голас у яго цялее, — колькі нас, беларускіх капшукі, вучыць трэба. Хто вінаваты, а хто першы прабачэння просіць...

Ён сядзе за стол і, уздыхаючы, бярэцца за асідку.

— Нічога не зробіш, нічога не зробіш...

Крыху падумаўшы, глядзіць на мяне цераз плячо вясёлымі вачыма:

— Я ўжо ведаю, як пісаць. Зробім ім артыкул. Заўтра ён прыйдзе — атрымай, дружал Тады паглядзім, чый верх будзе. — І зусім весела дадае: — У апэратыўнасці і ў далікатнасці.

З чалавекам, якога Колас назваў Размарынавым, спаборнічаць у далікатстве не даводзілася. Па зусім проста: прычыне: гэтай якасці той не меў.

Канстанцін Міхайлавіч раз ці два перагаварыў, паслаў хаданіцтва, і большасць просьбаў была задаволеная. Аднак знаходзіліся новыя, і наведвальнік трымаў дом у аблозе: раніцай адмагнуцца, нібыта гаспадароў няма дома, — прыходзіць у абедаўны вечары.

Так здарылася і ў гэты адвечорак. Канстанцін Міхайлавіч закончыў наве-

Колас смяецца, відавочна здаволены — параўнанне ў народным духу.

— Я недаказаў, як да яго мянушка прыляпілася. Максім думае, што ад «Роз-Мары»: усё адна арыя — з эстрады і з галаснікоў.

— А што, не ўгадаў?

— Не. Я ляжаў у гамаку, нядужылася. А гэты, як сеў пры боку, так і прымеўра. І завёў, як вы кажаце, катрынку. Слухаў я, слухаў, — засну зараз, думаю, так размарыла. Як пачаў, так і сказаў: «Заходзьце, кажу, другім разам, таварыш Размарынаў». Ён вочы паставіў, як на тыгра. Ну, я паправіўся, сказаў прозвішча, як след.

Зінковіч пасміхаецца і зараз жа змрачнее.

— Вы — чалавек добры, Канстанцін Міхайлавіч, і не хацелася б, каб да ва-

Максім ЛУЖАНІН

НЕ ШКАДУЙЦЕ

Неўзабаве пасля апублікавання апавесці «Колас расказвае пра сябе» прыйшоў ліст з Масквы. Адгукнуўся мой сябар, рускі пісьменнік: «Твая кніжка — не дапісана: не палохайся, гэта яе перавага. Адно ты яшчэ ўспомні і дапішаш сам, тое пра Коласа, аб чым хацелася б ведаць больш, у цябе выпатрабуюць прымусяць дадаць чытачы, які ж раскрываць і невядомае табе самому. Такого парадку лісты можна будзе проста далучаць да новых выданняў».

З лёгкай сбравай рукі — ён першы падараваў мне невядомыя выказванні Я. Коласа — кніжкі дапісавання і мною і чытачамі. Новае выданне (1970) даваўся значна дапоўніць, а вось і яшчэ некалькі старонак.

ДОБРАГА СЛОВА

лу з «Казак жыцця» і меўся пачытаць. Мы сядзелі ў садзе. Нехта з хатніх прыстрашыў: «Хавайцеся лепш у дом, візірцы можа наскочыць». Тады Канстанцін Міхайлавіч і вымавіў дзіўнае прозвішча — Размарынаў. І ледзь паспеў гэта зрабіць, лёгкі на ўспамін і на нагу чалавек быў на падыходзе.

Колас махнуў рукою:

— Паслухай яго. Я ўжо рады не дам: ён і за сябе, і за мяне гаворыць. — І накіраваўся ў глыбіню саду, а пасля праз бакавыя дзверы — у дом.

Задача выпала не з лёгкіх. Чалавек сыпаў чэргамі з аўтамата — цэлы дыск зараз. Паўхвіліны на замену — і новы дыск. Спружына была накручана туга, завод не сыходзіў, чалавек ніяк не мог выгаварыцца, наадварот, чым больш гаварыў, тым больш заводзіўся на гаворку.

Тым часам ні турбота, з якою з'явіўся сюды, ні цяжкасці, якія заміналі яму, не рабіліся для мяне яснейшымі. Наверсе чакаў Колас, надужаў яго цяжкім было нельга. Сяк-так укараціўшы размову, і то праз абяцанне дагаварыць заўтра, я падняўся да Канстанціна Міхайлавіча. Ён размаўляў з Іосіфам Зінковічам, тагачасным карэспандэнтам «Правды» ў рэспубліцы. Ён вярнуўся з калгаса і расказаў пра пазездку.

— Ну, хопіла па самую завязку? — Зінковіч публікавае вачыма. — А я даведаўся, з кім вы сядзіце, ды чорным ходам проста сюды.

— Вы таксама, відаць, пакаштавалі? — пытае Колас.

— Насытваўся гэтага смаку — во! — Зінковіч праводзіць пальцам пад барадою. — Прыйдзе, гаворыць-гаворыць — канца краю няма. А спыніць, спытаеш, у чым жа ваша справа, — крыўдзіцца. «Я ў чым?» і пачынае тое самае спачатку. Пра заслугі... — Зінковіч паварочваецца да мяне. — Што, няпраўда? Гэта чалавечак такога гатунку: гвалту поўна, а заслуг, як у кацяняці — яшчэ ніводнай мышы не злавіў.

шай даброты смецце прыліпала. Як гэты... Ён жа носіць па ўсім горадзе: я ў Коласа — рана і ўвечар бываю, разам ем і п'ю. Ён без мяне, як без рук...

Колас насцярожаецца:

— Гэта вы да чаго?

— А каб не было якога злоўжывання вашым іменем. Праўда, выхваляючы гэта выглядае, мякка кажучы, нікчэмна. Як у аднаго дзядзькі... Дазвольце расказаць, Канстанцін Міхайлавіч! — І Зінковіч працягвае: — Прыехаў той дзядзька з кірмашу, сеў каля хаты на прызбу і сядзіць надзьмуўшыся. Курцы крамную папярскую, а суседзям не дае. І

ЖЫЦЦЁ

МАСТАКА БЯЗМЕЖНАЕ

Якаў ХЕЛЕМСКІ

Я УПЕРШЫНЮ сустраўся з ім у сорак першым, у Маскве, у гарачы і горкі час. Мне трэба было б адразу пазнаць яго, чые партрэты нярэдка з'яўляліся ў кнігах і ў перыёдыцы. Але чалавек, які пераступіў парог рэдакцыйнага пакою, не быў у тую хвіліну падобны ні на адзін са сваіх воблікаў.

Яго схуднелы няголены твар, падзелены спякотаю, выглядаў чырвоным, а скрозь гэты нядобры загар праступала пакутліва бледнасць. І я, яшчэ не зразумеўшы, хто перада мною, адразу і беспамыслова адчуў — ён прыбыў адтуль. Адтуль, дзе гараць гарады і збываюцца дзе зацягнутае дымам сонца палае над пыльнымі дарогамі, над бомбавымі варонкамі, над абозамі бежанцаў. Ён з'явіўся з гэтага пачатковага гарніла вайны, з сумнага і мучнага патоку страт, нястач, рашучасці. Здавалася, усё перажытае навек адлюстравана ў смутных яго вачах, крыху зацэпеных казырком палатнянага картуза.

Гэтыя вочы цяпер аглядалі пакой, але, бадай, не бачылі яго, як не бачылі і мяне, калі я падняўся з крэсла. Не, усё ж такі бачылі — чалавек прывітальна кінуў галавой, а я адказаў: «Добры дзень».

— У нас дарагі госць, — аб'явіла Люда Трацянюкова, якая прывяла незнаёмца, — я толькі што сустрала яго паверхам ніжэй, у «Правде», і ўгаварыла зайсці да нас у «Камсамолку», крыху перадыхнуць.

Трацянюкова — рэпарцёр нашага літаратурнага аддзела — ведала ўсіх. І ўсе ведалі яе.

— Дзякуй, Людміла, — ціха адказаў госць.

— Сядайце, сядайце, — запрашала яго Трацянюкова, — у нас тут ценявы бок і не так гарача. Мы вас ні аб чым распытваць не будзем. І нават вершаў не патрабуем. Проста адпачыніце. — І дадала па-беларуску: — Калі ласка!

У адказ пачулася нягучнае «дзякуй», і чалавек цяжка апусціўся на

ўсё моўчкі. Людзі і пытаюць: «Нешта ты сёння вельмі важны, Ігнат?» «А я вам не раўняю. Дык хто ж ты?» «Я сёння з самім гаспадарам прыставам нагаварыўся. Ну, тут усе: ах ды вох, як, калі было. Расказае: «Прыехаў у горад, гляджу — на рагу прыстаў стайць. Я злез з воза, падшоў блізка: «Здраўя жалаю, ваша высокаблагароддзе!» А ён глянуў на мяне, памаўчаў крыху дый адказаў...» Тут зноў усе завойкалі: «Што ж ён хаця табе рэкнуў?» «Пайшоў ты, кажэ, к нямытай мацеры, мужніцкая морда!» Вяскоўцы, хто: «Хі-хі!» хто: «Ха-ха!» А нехта смялейшы пытае. «І ўсё?» «Усё! — адказвае Ігнат. — Пайдзі, няхай табе столькі скажэ».

— Дык што ж вы мне раіце, — з дэкорам кізае галавою Колас. — Вас паслухаўшы, хлопцы, мне ад людзей браму замыкаць трэба. — Праз жарт у голасе Канстанціна Міхайлавіча трабіваецца горкая нотка. — Ну, няхай адзін які пасвіцёл і ўб'ецца, затое паўсотні добрых пабачу і пачую. Шкоды, па-мойму, тут няма.

Каб адцягнуцца ад непрыемнай размовы, бярэцца за рукапіс, і праз хвіліну мы пераносімся ў алегарычную плынь казкі.

Невела ўдалася, Колас ведае гэта сам і цяпер чытае пацярджэнне на нашых тварах. Надыходзіць тая добрая хвіліна, калі лёгка думаецца і гаворыцца, калі мастацкі твор змяцкае гаворыць не пра сябе, а пра ўсё, з чаго ён вырас, куды кіруецца, пра выпадковыя, здаецца, рэчы. А сам, абудзіўшы мноства думак і вобразаў, прысутнічае сярод людзей на правах паўнамоцнага, хоць і маўклівага, суразмоўніка.

Развітваючыся, Колас напамінае:

— Вы на таго малайца не наракайце. І крыўдзіць яго не трэба. Ці мала каля літаратуры людзей ходзіць? Каб на воку пабыць, а можа якое слова дзе закінецца. Ёсць асабліва трапяткія, адчувае, небарак, што ў славе ён не палыве, дык можа хоць калашы замочыць. І гэты хоча выбіцца. Толькі няграматы ён зусім.

Але нічога, перачакаўшы крыху, яшчэ і ўспаміны пра нас з вамі напіша. — Канстанцін Міхайлавіч стрымлівае на паўдарозе ўсмешку: — А ўсё ж не трэба шкадаваць на людзей добрага слова. Нават калі яны потым прыманяць, пішучы ўспаміны.

рэдакцыйную канапу, зацягнутую белым летнім чахло.

Гэты напамінак аб верхах і «калі ласка» і «дзякуй» — божухна мой! — усё пачало станавіцца на месца. Як жа я адразу не здагадаўся, што ў нас у гасця!

Прысеўшы, чалавек зняў картуз, выцер хустачкай вясёлі лоб, упалыя шчокі, вусы і слаба ўсміхнуўся. І адразу праступіла падабенства з партрэтамі, хаця і сапраўды нялёгка было пазнаць яго, сутулага, выветранага горам і сонцам, у пакаменчаным і перапэцаным глінаю пінжаку, у кашулі з адшпіленым каўнерькам, толькі запінна блішчэла на горле.

Скаванасць мая прайшла.

— Яшчэ раз добры дзень, Канстанцін Міхайлавіч! — я падшоў да яго. — Даруйце, што адразу не пазнаў.

— Гэта не дзіва, — адказаў ён, — напэўна, пасля ўсяго, што здарылася, сам на сябе не падобны. Свае дзеці і тыя б не пазнал Якуба Коласа... — ён паглядзеў на мяне ўважліва і спытаў: — А мы хіба з вамі знаёмы былі?

— Не, — адказаў я, прадстаўляючыся яму, — не былі... Па праўдзе кажучы, так і з вамі даўно знаёмы. А сустракацца не даводзілася.

— А я думала, сустракаліся! — усклікнула Люда.

Я наліў з сіфону газіраванай вады — захоўвалася яшчэ ў рэдакцыі гэта даваенная раскоша. — І падаў Коласу. Ён адшпіліў запінку на горле і, прыняўшы шклянку, зрабіў некалькі вялікіх глыткоў. Лёгка ўздыхнуў. Потым ціха сказаў:

— Вось і засталіся мы, беларускія бежанцы, без роднае зямлі пад нагамі, без даху над галавою...

Потым папрасіў:

— Пытацца ў мяне, праўда, ні аб чым не трэба. Не магу расказаць. Люда пачала гаварыць аб тым, што хутка спыніў ворага і пагонім назад. Я дадаў, што ўсё захопленна, выдо-

Максім РЫЛЬСКІ

ЯКУБУ КОЛАСУ

Дзе цэзка ваш па прозвішчы Адам Пабачы свет, — у тым ясістым краі Вы нарадзіліся. Заўсёды любы вам Вясновы шум, што па галях гуляе.

Паэму прывяцілі вы лясам, Дзе месца для ідыліі не бывае: У бітву ў дні Айчынае вайны Ішлі там, Беларусь, твае сыны.

Былі душою вы і сэрцам з ім, Як непахісны парты салдат. Між воінаў ішоў пэст любімы Супроць фашысцкіх танкаў і гармат.

Што напісалі вы — ніколі не загіне, Не вершы то! Штось большае ў сто крат:

То сэрца боль, то кроў цяжкае раны...

Там, дзе дрыгва ляжала ля сяла, Заводы-гмахі сілаю нязмернай Народ будзе. У набыт сплыла Галечка-індза. У паходзе мерным Ідзе да светлай явы Беларусь, Дзе Скарына ажыў, ажыў Кастусь. Герой вашы — рыбакі, музыкі, Араты рупны, воін і цяслар.

А праца ваша — ідэал вялікі, З пашанай кніжкі вашыя, пясняр, Ляжаць на покуце, як найвялікшы дар.

Іх зберагуць праз пакаленні, годы Савецкае краіны ўсе народы.

Шаўчэнка, Пушкін — то для вас былі Настаўнікі, а сябрам быў Купала. Дык дзякуй вам і дзякуй той зямлі, Што вас расціла, песні вам слявала! Масіце паклон і зорам, што ў Крамлі.

Для вас, для нас нягаснучы зазвалі Дык дзякуй вам, араты і пясняр, Вы роднай ніве аддалі свой дар. 30 жніўня 1952 г. Пераклад з украінскай Р. НЯХАН,

ЧАЛАВЕК ВЯЛІКАЙ ДУШЫ

НАВІНКІ
КНИЖНАЯ
ГРАФІКА

М. МІЦКЕВІЧ

Аўтар гэтых нататак, Мікола Іванавіч Міцкевіч, — сын таго «дарэктара» Яські, вобраз якога нам так вядомы па «Новай зямлі». Будучага паэта вучыў грамаце хлопчык, які... летась скончыў школу і ведаў меў у адну столку, Дый тых патраціў з палавіну, У поле гонячы снаціну, Сын яго — член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР. І ў гэтым таксама — тое новае, што даў беларусам Вялікі Кастрычнік.

МНЕ ПАШЧАСЦІЛА ў гады юнацтва жыць у сям'і народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

Упершыню я ўбачыў Канстанціна Міхайлавіча ў 1922 ці ў 1922 годзе, калі Я. Колас прыязджаў з Мінска ў мястэчка Астрашынкі Гарадок да майго хворага бацькі — Івана Васільевіча Міцкевіча.

Другая сустрэча з Якубам Коласам ужо адбылася пасля смерці бацькі ў 1926 годзе, калі Канстанцін Міхайлавіч запрасіў мяне на два дні ў сваю сям'ю ў Мінск. Тут у першы раз я ўбачыў сыноў Я. Коласа — Данілу і Юрку.

Якуб Колас са сваёй вялікай сям'ёй жыў у гэты час на прыватнай кватэры. Канстанцін Міхайлавіч будаваў свой драўляны дом па Вайсковым завулку (зараз гэта тэрыторыя парку імя М. Горкага; на жаль, у першыя дні вайны дом згарэў).

Мне пашанцавала ў 1928—33 гг. жыць у гэтым доме разам са старэйшым сынам пісьменніка — Данілам Канстанцінавічам. Я з вялікай прыемнасцю ўспамінаю тыя дні. Хоць і былі мы з Данілам аднагодкі, але ён як бы замяніў мне старэйшага брата. Пад яго ўплывам я рос, па яго парадзе стаў хімікам.

За нашым праходным пакоем быў яркае кніжны Я. Коласа, дзе ён звычайна працаваў. Прыгадваю: у гэтыя гады Канстанцін Міхайлавіч пісаў вельмі многа. І мне хочацца рэкамадаваць пра тое, што, магчыма, мала вядома шырокаму чытачу — пра рабочы дзень вялікага пісьменніка.

Уставаў Я. Колас вельмі рана. У доме было пачыное ацяпленне, і таму ён праводзіў зранку нешта накшталт фізізарядкі — пілаваў і калоў дрэвы. Пачынаў гэту работу Я. Колас звычайна адзін, потым прыходзілі ці я, ці хто-небудзь са старэйшых сыноў і дапамагалі Канстанціну Міхайлавічу пілаваць. Затым Я. Колас — заўсёды толькі сам — калоў дрэвы на ўвесь дзень, разносіў іх па навоках і запальваў печку ў сваім кабінце.

У гэты час у доме ўжо звычайна ўставалі Канстанцін Міхайлавіч снедаў, ішоў у кабінет працаваць. Калі пісаў Канстанцін Міхайлавіч, дык збоку нам тады здавалася, што ўсё гэта вельмі проста: хутка ўкладваўся радок за радком, правак у напісаным было зусім мала. Пасля абеду Кан-

станцін Міхайлавіч заўсёды адпачываў, а потым зноў працаваў у сваім кабінце да вясэры.

Канстанцін Міхайлавіч быў ветлівы і гасцінны. Праўда, ён любіў больш слухаць. Часта да яго заходзілі беларускія паэты і пісьменнікі, асабліва Янка Купала, з якім Канстанцін Міхайлавіч любіў яшчэ гуляць у шахматы.

У суботу вечарам і ў нядзелю ўвесь дзень у сям'і Я. Коласа было мнагалодна, збіраліся сваякі, знаёмыя.

Нярэдка, у час вясэры, Канстанцін Міхайлавіч чытаў урывкі з напісанага, тое, што яму здавалася найбольш удалым. Слухалі мы ўсе звычайна, як зачараваныя.

Летам Канстанцін Міхайлавіч адпачываў у Беларусі на ўлонні прыроды. Звычайна ён ехаў разам з усёй сям'ёй у вёску недалёка ад Мінска, здымаў частку хаты ў мясцовых сялян. Памятаю, што некалькі год сям'я Я. Коласа адпачывала ў раёне Ждановіч, у Воўкавічах і Тальцы. Выбар месца адпачынку быў звязаны з тым, што Канстанцін Міхайлавіч надта любіў збіраць грыбы, і таму падбіраў вясковую хату ўзбоч лесу.

Якуб Колас быў чалавекам вялікай душы. І гэтыя нататкі мне хочацца закончыць успамінамі пра адну цікавую і вельмі важную для мяне асабіста падзею, якая адбылася ўжо ў час вайны.

У 1942 годзе я атрымаў з Масквы паведамленне, што Я. Колас жыве ў

Ташкенце, і напісаў яму пісьмо. Канстанцін Міхайлавіч адразу адказаў. Як было прыемна атрымаць гэтае пісьмо! Трэба ўлічыць, што мае землякі, як і я, амаль не атрымлівалі пісем на фронце, бо наша Беларусь была ў гэты час акупіравана фашыстамі. Вы можаце ўявіць сабе, колькі хвалявання, радасці прынесла нам пісьмо Канстанціна Міхайлавіча! Чыталі мы яго з захапленнем, бо было яно адрасавана не толькі мне, а ўсім саветскім воінам. Колас пісаў:

«Мы ўжо другі год, як апынуліся ў Ташкенце. Зімою была надзея на зварот у сваю краіну, цяпер яе няма. Вайна прымае зацяжыны характар. Немцы залезлі вельмі далёка, к таму ж яны, як кляшчы, замацоўваюцца ўсюды, куды ім давялося прабіцца». У гэтых словах і сум па родным кутку, па маці-Радзіме, і нянавісць да ворага-захопніка, што асабліва выразна праяўляецца ў апошніх словах пісьма: «...покі што трэба жыць адной воляй — зламаць Гітлера і дзесяткам мільёнаў гітлераў хрыбеціну і загнаць асінавы кол у іх магілу. Вось чаму трэба ўсё намаганне накіраваць на знішчэнне ворага. Кожны забіты немец — гэта крок да вызвалення нашай зямлі. Кожная знішчаная нямецкая дывізія — гэта ўжо дзесяць міль. Дык біце ж нямецкіх разбойнікаў, і чым больш, тым лепей!..».

Пасля вайны я перадаў гэта пісьмо ў Літаратурны музей Якуба Коласа.

Ужо даўно вярнулі Вас, паны, чакаюць, і па вас асіны Слёзы праліваюць.

Зямелька ўсп Успыльшачца, Дарэдка яна Дамжэцца.

Змоўкла ў прасторах песня старая, Скаргі адвечны палон; Волная праца нас адарае Песняю радасных дзён.

Клянёмся табе над магілай, Наш верны таварыш і брат; Мы знішчым фашысцкую сілу, Жывою не пусцім назад.

ма ж, вернем у бліжэйшы час. А што яшчэ маглі мы сказаць?

— Не, маладыя людзі, не так усё проста, — паківаў галавою Колас, — я ж толькі што з пакінутага і палаючага Мінска, бачыў, што яны робяць, і ўсю машынерыю іх бачыў... Вайна гэтая не на месяц, нават не на год. Яны хочуць з намі хутка справіцца — не атрымаецца ў іх так. Але і мы іх не адразу зломім. Шмат крыві праліецца. І не адразу ўбачым Мінск і іншыя землі. Убачым абавязкова, але час спатрэбіцца. Калі б не мае гады — неўзабаве шэсцьдзесят — паехаў бы прама на фронт. А мне загдаваюць ваяваць вершамі...

— Ён узняўся:

— Ну, дзякуй. Адпачыў у вас, астыў. Халаднавата тут і вада добрая. Усё ж пайду. Аслабеў я ў дарозе, але і сядзець няма калі.

Ужо на парозе Колас сказаў:

— Вось вершаў пакуль няма. Але прыйшло вам, абавязкова прыйшло.

Цяпер, праз шмат гадоў, гэтае мімалётнае спатканне з Коласам у трывожнай вайнавай Маскве, у рэдакцыі «Комсомольской правды», уяўляецца мне хваляючай прадмовай да майёй франтавай сустрэчы з беларускай паэзіяй, якая адбылася восенню таго ж сорака першага на бранскай зямлі, да сустрэчы, якая цягнецца дагэтуль.

Бяру з паліцы знаёмы том і перачытваю радкі, якія бяруць за душу:

Я чую голас неспіханы —
Зямля мая мяне заве
І кроць сэрца мне на бачы,
Звініць, як зван касы ў траве.

Можна быць, гэтыя чатыры радкі нарадзіліся ў яго, калі ён пакідаў палаючы Мінск, свой дом над Свіслаччу, калі скрозь грукат бамбёжкі, рыпенне колаў і дзіцячы плач, чуўся яму кліч зямлі, шчымлівы і чысты, як зван касы ў ліпнёвых травах.

І я зноў бачу яго на рэдакцыйнай канале, перажываючага страшную страту, разумеючага працягласць і бязлітаснасць выпрабавання і ўжо гатовы да яго.

Ён ўбачыў аблічча вайны раней многіх з нас. І гэтага хапіла яму на ўсё цяжкія гады. І хоць яго не было з намі на фронце — перашкодзілі ўзрост і здароўе — ён ваяваў вершамі. Ваяваў, як і іншыя салдаты паэзіі, якія не па сваёй волі аказаліся ўдалечыні ад прыроднага краю, але

ўсё роўна дзейнічалі ў акопах перадавога ахоўвання, у гучыні схваткі. Так дзейнічалі Міхал Ісакоўскі і Паўло Тычына, Авенік Ісаакян і Самуіл Маршак, Гамзат Цадаса і Гафур Гулям. Так ваяваў да апошняга ўздыху Янка Купала.

Сёння, чытаючы даўнюю перапіску Коласа, мы з асаблівай сілай адчуваем, як было яму цяжка ў тыя гады. Вось толькі некалькі радкоў, адрасаваных сябру:

«С удовольствеіем послал бы письмо сыну на фронт, но не знаю, что с ним — последнее письмо от него было 20 сентября прошлого года. А обращаться письмом быть может к уже несуществующему человеку — не получается...»

Гэта напісана ў студзені сорака другога. А колькі яшчэ ўперадзе страці!

Але калі да нас прыходзілі яго вершы, якія цяпер сталі хрэстаматычнымі, а тады абпальвалі, гучалі паўсюдна: на газетнай паласе, на лістоўцы, прызначанай для партызан і жыхароў акупіраваных раёнаў, мы толькі маглі здагадацца, як яму там, у тыле, таму што радкі яго былі поўныя мужнасці, святла, аптымізму.

І ў паходнай рэдакцыйнай газеце «За Советскую Белоруссию», якая была па-суседству з франтавою — «На разгром врага», яго вучні і сябры дзічылі «дзяльзку Якуба» ў сваім страі.

Я сустракаўся з ім разы два пасля вайны — у Маскве, у час беларускай дэкады і ў Мінску — у дні «езда пісьменнікаў». Сустрэчы гэтыя таксама былі кароткімі, у кулуарах, і сказана было нямнога, а засталася адчуванне важнага і добрага для мяне.

Мне не давалося яго перакладаць, аб чым я горка шкадую. Але ў той час я яшчэ толькі пачынаў, а ён ужо быў акружаны даўнімі сябрамі-перакладчыкамі і, бадай, не імкнуўся расшырыць гэтае выпрабаванне кола. А я яшчэ не меў рапты падступіцца да такой задачы, як пераклад вершаў жывога класіка, а тым больш яго эпічных твораў.

Надаўна я пазнаёміўся з цікавай работай В. Рагойшы, у якой відань адносіны Коласа з яго перакладчыкамі, яго ўдзел ва ўдасканаленні рускага тэксту сваіх твораў. Колькі спагадлівасці да сябе і другіх, тонкага густу, пачуцця меры, адчування слова беларускага і рускага! Які гэта прадметны ўрок для ўсіх нас, аўтараў і перакладчыкаў!

Успамінаю, як пасля смерці Коласа група маскоўскіх літаратараў на-

ведала дом, дзе паэт правёў апошнія гады жыцця. Усё тут рабіла ўражанне, усё сведчыла аб характары гаспадара дома — яго кнігі, рукапісы, асабістыя рэчы, нават такая дэталі, як грушавыя і ядлоўцавыя палкі, выразаныя ім у час прагулак. Але асабліва ўсхвалявалі апошнія словы, выведзеныя яго рукою на паперы — пачатак пісьма да Яўгена Мазалькова.

Адрасат быў тады з намі. І Міхал Святолю, які прысутнічаў, глыбока ўсхваляваны, сказаў, абняўшы Мазалькова:

— Які высокі гонар — у апошнія минуты ён думаў аб вас, старым спадарожніку і перакладчыку. Гэта, як орден Дружбы!

Тады ж, даведаўшыся, што Колас перад сваім домам, сярод гарадской мітусні, селі жыта, Міхал Аркадзевіч заўважыў:

— Вы толькі ўявіце сабе — не цюльпаны, не ляўкоі якія-небудзь, а жыта! Калі б Колас нічога больш у жыцці не зрабіў, ён усёроўна стаў бы прызнаным паэтам. Толькі паэт здольны на такое.

Сапраўдны мастак заўсёды больш і шырэй сваёй друкаванай спадчыны. Здавалася б, колькі пражыта, колькі зроблена! Але паэт працягвае расці ў вачах чытачоў, вырысоўваюцца ўсё новыя і новыя рысы яго аблічча. Мы яшчэ шмат пазнаем пра Коласа новага, як пазналі ў свой час з выдатнай кнігі Максіма Луканіна, дзе перад намі паўстала лабараторыя майстра, раскрыліся неабсяжныя запасы і яго памяці, яго задум, яго мудрасці. Успомнілася хэмінугэўскае параўнанне мастака з айсбергам.

Няхай многае на віду, але яшчэ больш схавана ў глыбіні. Нам дорага ўсё — думкі паэта аб прыродзе, яго фальклорныя знаходкі і жартаўлівыя прытчы, літаратурнаўчыны экскурсы і чудаўны вусны трактат пра песні салаўёў. І тое, што, аказваецца, Колас любіў рамантычную прозу Грына. І тое, што аб сваім жыцці пад гарадскімі вогнямі сказаў: «Усе свае пазмы я пісаў на паперы, а васьм адну паспрабаваў проста на зямлі...» Які гэта супадае з тым, што гаварыў Святолю!

Так, мы яшчэ не раз пачуем новае пра Коласа. Ён многа сказаў нашаму дню і многа скажа заўтрашняму. І мы не раз падумаем, пра тое, як крыва на кароткае нават доўгае жыццё мастака. І як яно ўсё ж такі бяжэ.

Паўло ТЫЧЫНА

ЧЫСТЫ І ЧЭСНЫ

Я ШЧАСЛІВЫ, што ведаў Якуба Коласа (Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча). Вобраз яго заўсёды жыве са мной, у майёй душы. Ды не, не проста жыве, а ў меры плыні надзвычай хуткага нашага часу — ён усё больш і больш вырастае перада мной як вобраз паэта, педагога, вучонага, гуманіста, грамадскага і палітычнага дзеяча, рэвалюцыйнага барацьбіта за свабоду. «Шлях партыі, — заявіў Якуб Колас, — гэта мой шлях, і з гэтага шляху я не сыду давеку».

Якуба Коласа, як і Янку Купалу, я шчырым сэрцам палюбіў яшчэ з першага майго знаёмства з ім. Абодва яны адразу ж блізкімі і роднымі сталі мне. І чым? Якой рысай свайго душэўнага ўкладу?

Тое, што скажу я пра аднаго, характэрна будзе і для другога.

У жыцці сваім Якуб Колас быў просты і звычайны. Ён не любіў наўмыснасці, — ні ў падкрэсліванні слоў, ні ў лішняй жэстыкуляцыі. І адначасова быў смелы і адважны.

Назва артыкула дадзена перакладчыкам.

ГЭТА шчырае слова незабыўнага нашага Паўла Тычыны пра выдатнага беларускага паэта, празаіка і публіцыста Якуба Коласа да гэтага часу яшчэ не бачыла свету ва ўкраінскай прэсе. Напісанае па-руску і, мяркуючы па яго зместу, не закончанае аўтарам, таму і не падрыхтаванае да друку, яно да апошняга часу знаходзілася сярод архіўных матэрыялаў, якія засталіся пасля смерці паэта-академіка на яго кватэры.

Удава пісьменніка Лідзія Пятроўна Тычына вельмі згадзілася перадаць гэтыя некалькі старонак тэксту для публікацыі на старонках беларускага штотыднёвіка з нагоды 90-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа.

У святочны дзень братняга беларускага народа, які 90 гадоў назад даў свету вялікага паэта Якуба Коласа, слова П. Тычыны гучыць як братняе прывітанне ад Савецкай Украіны.

Ганна ЗАЯЦ.

Ён ніколі не мірыўся з царскім самаўладствам. Пасля адбыцця турэмнага зняволення яшчэ больш актыўна праявіў сябе ў барацьбе з прыслужнікамі царызму, памешчыкамі, капіталістамі. Змагаўся ён не толькі за сябе, а і за вызваленне прыгнечанага народа — як беларускага, так і іншых народаў тагачаснай Расіі. Ад імя ўсіх гэтых народаў, у першую чаргу ад імя ўбогага гаротнага беларускага народа Якуб Колас у 1906 годзе смела кінуў у самы твар катом свой блістрашны выклік:

Багачы, і панства,
І ўсе вы брадзягі!
Убок з дарогі, каты!
Бойцеся сярмягі!

У гэтых і падобных да іх радках відаць уплыў рэвалюцыйнай гнеўнай паззіі Тараса Шаўчэнкі, якая крышчыць усё. Мы, украінцы, удзячны класікам беларускай літаратуры Якубу Коласу і Янку Купалу за тое, што яны яшчэ ў дэ-рэвалюцыйную жаклівую пару перакладалі творы Тараса Шаўчэнкі на беларускую мову і што дзякуючы іхнім перакладам «Кабзар» украінскага генія стаў любімай на-

стольнай кнігай працоўных Беларусі.

З вялікай любоўю ставіўся Якуб Колас да рускіх пісьменнікаў, асабліва да Пушкіна. «Калі б не было Пушкіна, — казаў ён, — то не было б, напэўна, і маіх паэм «Новая зямля» і «Рыбакова хата». У гэтым прызнанні — вялікая чысціня і сумленнасць пісьменніка, бо Якуб Колас тут не толькі прызнае прамы ўплыў на яго паззіі Пушкіна, а яшчэ і ўзаконьвае самога сябе духоўным сынам рускага генія.

Высока ўзняў Якуба Коласа і Янку Купалу сваёю шчодрою падтрымкай Максім Горкі. Многа было агульнага ў біяграфіях названых мною трох пісьменнікаў: і галаданне, і праследванне жандарамі, і вандраванні, і турмы. Але Максім Горкі, як мне здаецца, паклаў свае рукі сябра на плечы Янку Купалу і Якубу Коласу яшчэ і таму, што ведаў, што быў упэўнены: рэвалюцыйныя песняры долі беларускага народа абавязкова перададуць сваю творчую сілу таксама і пісьменніцкай моладзі Беларусі.

Так, Максім Горкі не памыліўся. Уся тая літаратурная моладзь, якая пачала збірацца ў дзвярах бе-

ларускай савецкай літаратуры пасля смерці двух паэтаў-класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, у пераважнай большасці сваёй працягвала і працягвае іх традыцыі. Не ў літаральным, вядома, утварэнні форм і гучанні слоў трэба разумець гэта працягванне традыцыі, а — самае галоўнае — у праўдзвым паказе нашага багатага савецкага жыцця.

...Чуў я пра Якуба Коласа даўно, яшчэ калі вучыўся ў Чарнігаве. Мы з Васілём Эланам даставалі кніжкі беларускіх пісьменнікаў. А па-сапраўднаму ўжо даведаўся пра яго ў студэнцкія гады, у горадзе Кіеве, у пачатку 1914 года.

...Я бязмежна рады, што давалося мне яшчэ пры жыцці Канстанціна Міхайлавіча радаваць зборнік яго твораў у перакладзе на ўкраінскую мову. Я дужа блізка пазнаў яго ў час Антыфашысцкага кангрэсу, скліканага Аіры Барбюсам у 1935 годзе ў Парыжы. Нямала там гаварылі мы з ім на тэму ўмацавання дружбы народаў Савецкага Саюза. Радасна сустракаліся мы з ім на сесіях Вярхоўнага Савета ў Маскве, на мітынгах у абарону міру, а таксама пры сустрэчах у Мінску і Кіеве.

...І вось — у 1956 годзе ён раптам пакінуў нас.

Ды ці азначае гэта, што Якуб Колас пайшоў ад нас назусім, назаўсёды? Вечная змена жыцця і пастаяннае абнаўленне матэрыі ў Сусвеце прырэчыць гэтаму...

Моцны духам быў Якуб Колас — моцны, мудры і цудоўны. Няхай жа атрымаюць у спадчыну цяпер усю магутнасць, усю мудрасць і прыгажосць яго творчай душы маладыя пісьменнікі ўсіх рэспублік і абласцей нашай неабсяжнай Бацькаўшчыны. Няхай жывуць і развіваюцца нашы маладыя сілы.

ШЛЯХАМ

ЖЫЦЦЯ

1901 г.

1908 г.

1913 г.

1921 г.

Іван НОВІКАЎ

НЕЗАБЫЎНАЕ

У памяці на ўсё жыццё засталася першае ўражанне ад сустрэчы з Коласам. Не з самім Канстанцінам Міхайлавічам, а з яго «Сымонам-музыкам».

Было мне тады можа гадоў дваццаць ці трынаццаць. Я пасвіў калгасны статак у лесе. Ішла вясна, звянеў цэлы аркестр птушых галасоў, кожная травінка, кожнае дрэўца радаваліся жыццю.

Я павольна крочыў за статак і чытаў. Гэта нельга было назваць чытаннем. Пад магічнай сілай мастацкага слова я пераўвасобіўся ў Сымона-музыку. І ўжо не ён, а я чуў,

Што гаворыць жытні колас
І аб чым шуміць ячмень,
І чаго спывае ўголос
Мушна, конік, авадзень,
Што ўгары, над срэбрам жыта
Пле жаваранак той
Так прыгожа, самавіта,
І за чым у высь блакіту
Ідзе ветрык пехатой...

Усё наваколле змянілася, пераіначылася. Са мной загаварылі на сваёй мове статныя беластавыя бярозы, а на ўзлеску калматыя прысадзістыя дубы сустракалі мяне добразычлівым шэптам, я разумеў, аб чым шчабечуць заўжды вясёлыя пастайкі

і пра што цурчыць лясная ручайка. Паэт нібыта зняў з мяне шчыльныя навушнікі і адарыў тысячамі галасоў бязмежна багатай беларускай прыроды.

Пасля я многа чытаў і беларускіх, і рускіх, і замежных пісьменнікаў, хадзіў пад уражаннем прачытанага, перажываў разам з героямі, але пэўна скажу, што ніхто з іх не даў мне такой вялікай асалоды і такога шчасця пазнаць і палюбіць родны кут, якія даў Якуб Колас. І ніхто так не навучыў мяне паважаць і любіць людзей, жыць іх жыццём, даражыць іх увагай, як навучыў сваімі творамі Якуб Колас.

Пасля, працуючы ў рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия», я не раз сустракаў Канстанціна Міхайлавіча. Ён часта заходзіў да нас не толькі па справе, але і проста так, каб пагаманіць. Кожная такая сустрэча была для мяне вялікай падзеяй, бо я бачыў перад сабой чараўніка слова.

Але шчыра прызнаюся, што ў жыцці ён не здаваўся мне такім казачным чараўніком, якім я ўявіў яго сабе з дзяцінства. Я бачыў звычайнага дзеда, з амаль сялянскім тварам, з сялянскай хітрынкай у вачах, з тонкімі сялянскімі жартамі. Чамусьці ўвесь час я адчуваў, што па свайму вобліку, нягледзячы на высокую ганаровыя і акадэмічныя званні, ён застаўся назаўсёды чалавекам вясковым, неадрыўным ад роднай прыроды. І пры кожнай такой сустрэчы мне ўспамінаўся Сымон-музыка, якога нарадзіў і якому даў вечнае жыццё вялікі Колас. Даў гэта жыццё, каб узбагацаць душы мільёнаў сваіх удзячных чытачоў, вучыць іх вялікай любові да роднай зямлі, роднага народа.

ЗЯЛЕНЫ, як трава, тынок,
Яшчэ ён свежы, новы.
А за тынком стаіць дамок

У шоплаху сасновым,

Як з медзі, стромкія ствалы

У дворыку паэта.

Плывае густы настой смалы,

Духмяны кары нагрэтай.

Антон
БЯЛЕВІЧ

У ДВОРЫКУ ПАЭТА

УРЫВАК З ПАЭМЫ

Якуб на лавачку прысеў,
Задумны, самавіты,
Глядзіць на ўласны свой пасеў,
На маладое жыта.

Пасеяў, як і людзі ўсе,
Зярыты ён увосень.
Расце. Стаіць яно ў красе.
Яшчэ не налілося.

Ад жыта хлебны дух плыве,
Нібыта на зажынках,
Глядзіць паэт: у сіняве —
Ніводнае хмурынкі.

«Загончык можна арасіць,
А як усе палеткі!..
Нам, неба, дожджык атрасі,
Хоць не густы, хоць рэдкі». —
Ён усміхнуўся. Ён прасіў
Дажджу, як быў падлеткам:

— Дожджык, дожджык, добра ўрэж!

У разорах каля меж
Паскачыся трохкі
На срабрыстых ножках.
Праб'яжыся па аўсе,
Па жыце, па лёну,
І працокай па страсе,
Па ліпе, па клёну.
Мне галоўку намачы, —

Падрасту я трохкі.
Дожджык, дожджык, паскачы
На срабрыстых ножках!
З далёкіх вёснаў, даўніх лет
Душою слухае паэт
Свайго маленства голас...
У двор зайшоў з кіёчкам дзед.
Сказаў: — Дзень добры, Колас.
Пазнаў ці не!

— Ты хто такі!
Сядай! Адкуль прыдыбаў!
— А мы з табою — землякі.
За Стоўбцамі сядзіба
Мая была ды паплыла
Хмарынай дыму ў неба,
А ні двара, а ні кала.
А хатка трэба! Трэба,
На лес квіток даў сельсавет,
Лес, праўда, нехарошы...
Сядзіць у роздуме паэт:
— Што! Грошы трэба!
— Грошы.

КАБ АДДАЦЬ належную даніну павагі Якубу Коласу, трэба прачытаць яго эпічныя паэмы — яны складаюць грунтоўную частку яго творчасці. Па сваёй размашыстай, яркай і палымнай жыццёвасці яны нагадваюць мне вядомыя «Кентэрберыйскія апавяданні» вядомага бацькі нашай літаратуры — англійскага паэта Дж. Чосера (1340—1400). Тут многа падобнага — і ў мастацкім пранікненні ў жыццё, і ў псіхалогіі герояў. Той жа філасофскі настрой, народная мудрасць, гумар, тая ж спакойная іронія, тое ж прыроднае пачуццё справядлівасці і чалавечай годнасці.

Для перакладу твораў такога маштабу мне, на жаль, бракуе сілы, але я быў так глыбока крануты лірыкай Коласа, што жаданне перакласці некаторыя яго вершы не дала мне спакою. На працягу пяці год з таго часу, як я прачытаў яго вершы, мяне не пакідала зачараванасць іх жывой красой, рэвалюцыйным агнём, глыбокай шчырасцю і гуманнасцю.

Урэшце, з дапамогай Саюза пісьменнікаў Беларусі і Беларускага Таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі я прыступіў да выканання сваёй задумкі.

І што я адкрыў? Як можна перадаць карціну гэтай скарбніцы літаратуры?

Калі шукаць паралелі да твораў Коласа, то ёсць толькі адзін кірунак, куды можна звярнуць позірк — на творчасць яго шматгадовага сябра і саратніка, паэта Янкі Купалы. Сапраўды, разглядаць гэтыя два імені паасобку было б цяжка. Агульнапрызнана, што Купала і Колас — два асновапаложнікі сучаснай беларускай паэзіі.

Я пазнаёміўся з Купалам раней, чым з Коласам. Але, увывучаючы жыццё і творчасць Купалы, непазбежна сутыкаўся з Коласам, бо іх лёс

непарыўна пераплецены. Калі мы коратка прасочым іх жыццё, то ўбачым, што яны немінуа аказвалі ўплыў сваімі творамі адзін на аднаго.

Яны нарадзіліся ў адзін і той жа, 1882, год. Купала ў сям'і селяніна-арандатара, Колас — у сям'і лесніка. Купала, якога навучыла грамадзе яго маці, скончыў толькі адзін клас пачатковай школы, потым пайшоў на заробкі і змяніў мноства прафесій...

Уолтэр МЭЙ

АНГЛІЯ

СКАРБНІЦА ПАЭЗІІ

Колас таксама вучыўся дома, але затым паступіў у настаўніцкую семінарыю, якую скончыў 20-гадовым юнаком, і пачаў настаўнічаць.

Чатырма гадамі пазней ён уступіў у канфлікт з уладамі — за ўдзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе быў асуджаны да турэмнага з'яўлення. Вынікам гэтага з'явілася некалькі яго ранніх вершаў пратэсту і некалькі раздзелаў эпічных паэм. Пазней ён зноў вярнуўся да прафесіі настаўніка, але з 1915 па 1918 год служыў у арміі за межамі Беларусі. Разлука з Радзімай дала яму тэму для многіх настальгічных лірычных вершаў пра сваю краіну і родныя мясціны. Толькі ў 1921 годзе ён вярнуўся на Беларусь, ператвораную рэвалюцыяй у рэспубліку, і прысвяціў сваю энергію працы настаўніка і літаратурнай дзейнасці. У 1928 годзе ён — акадэмік, а з 1940 года — дэпутат Вярхоўнага Савета БССР.

Гэтыя кароткія біяграфічныя звесткі добра вядомы, і я прыводжу іх галоўным чынам для таго, каб зрабіць параўнанне з Купалам, які толькі ў 1913 годзе атрымаў адукацыю ў Пецярбургу, і нават ў 34 гады яшчэ быў студэнтам народнага ўніверсітэта Шаняўскага...

З гэтага кароткага агляду відаць, як ён змагаўся за сваю адукацыю, і таму яго вершы ў нечым маюць тыя

прывесчаны сляжскім жанчынам, — «Жыўо»:

Збэрсана жыта, чапляецца колас,
Жмяно нажне — разгнецца няня,
Жыта паложыць на скуручаны пояс...
Цяжкая, жнейка, работа тваі!
Ціха на полі ў поўдзень гарачы!
Хоць бы дзе кусціна радзенькі цень.
Толькі ў калысцы плач чуеш

дзіцячы,
Толькі над вухам звяніць авадзень...

Гэта той жа нізкі наклон працы жанчыны, тая ж павага да іх чалавечай годнасці, як і ў шырока вядомых вершах Някрасава, прывесчаных рускай жанчыне. Можна было б прадоўжыць параўнанні. Яны толькі падкрэслілі б галоўнае — яго выдатныя рысы народнага паэта. Гэта і пяшчотнасць Ясеніна, і палымнасць Маякоўскага, і філасафічнасць Блока, і гарачы патрыятызм Твардоўскага. У яго творчасці спалучыліся ўсе лепшыя аспекты і грані, якімі вызначаецца савецкая паэзія.

У час барацьбы з жорсткім ворагам — фашызмам, супраць якога на Беларусі змагаўся з выключнай самахвирнасцю, Колас, як і Купала, заклікаў свой народ да перамогі, да канчатковага трыумфу:

Зямля мал, мал краіна!
Я чую твой прызыўны звон,
Прымі ж хоць слова твайго сына —
Не доўгі будзе твой палон.
Шумяць гняўліва твае пушчы,
Трасуцца помстаю бары,
І дзень твой хмуры змрок
расплюшчыць —
Есць у цябе багатыры!

Купалу не суджана было дачакацца перамогі, а Колас дажыў да шчасця ўбачыць свой край свабодным. Ён узабагаціў савецкую паэзію творами, у якіх уваасоблены яго вялікі жыццёвы вопыт, бацькоўская любоў да свайго народа, сапраўдны педагагічны талент. Ён указаў людзям лепшы шлях у жыцці — дарогу да камунізму.

1926 г.

1934 г.

1939 г.

1945 г.

1949 г.

«Эх, землячкі! Вось так штодня! — Якуб нахмуры бровы. — Таму дай грошай на каня, Другому — на карову. А што рабіць! Усе ў бядае, Вайна ўсіх падкасіла...» — Падняўся з лавачкі:

— Хадзем, — Якуб старога ў дом вядзе, — Паесці дай, Даніла.

— Якубе, гэта твой сыноч!
— Ага.
— Сыноч — харошы!
— Сядай, зямляк. Бары, хадок,
На лес, на хату грошы.

Жывы агеньчык — не пагас.
І песня не далета.
Зайшоў Даніла — Госці ў нас.
— Якія!

— Шмат паэзаў.
— Я сам і клікаў іх якраз Сюды на час васьм гэтаў. —
Да маладых сяброў ідзе,
Ступіў на новы ганак.
— Дзень добры, хлопцы!
— Добры дзень! —

Былыя партызаны,
Былыя воіны к яму
Прышлі на ўтульны дворык.
Жартуе: — Хлопцы, а чаму
Антоне не ў гуморы!
Баліць рука!.. Яго руку
Асіліў мой Даніла...
Кажу: — Даніла і быку
Абломіць рогі. Сіла!
Прыселі ў цёплым сасняку,
На сэрцы любя, міла.

Стары сказаў: — От насадзіў.
Насеяў. Добры дворык...
Хадзем, на жыта паглядзім,
Нальцеца жыта скоря.

Мне Жэбрак даў сваіх зярнят,
Пасеяў іх увосень.

Шугаюць, глядзячы на сад,
Дзядзельныя калосі.

Як пагляджу з майго айна
На гэтую палоску, —
У яве ніва мне відна
Калгаснай новай вёскі.

Хаджу не часта я туды:
Слабымі сталі ногі.
Гады, браткі мае, гады,
Прайшоў свае дарогі.

Прайшоў, браткі, да той мяжы,
Якой не пералезці.
А хочацца яшчэ пажыць,
Жыццю вянок далесці...

На дзядзьку Коласа глядзеў,
Крычала маё сэрца:
«Вы, дабрадзеі і чарадзеі,
Даўно зайшлі ў бясмерце!»

Стары прысеў зноў на траве.
Бядуе: — От, у сіняве
Ніводнае хмурынкі.
Зямля сухой скарынкай
Зрабілася. Зямля ў нудзе.
Парэпалася глеба.
Шкада зямлю, шкада людзей,
Даўно дажджы ім трэба.
Яшчэ навука не дайшла,
Каб дожджык вызваць з хмары... —

Да хлебараба, да сяла,
Да нівы плыў на мары.

Турботамі людскімі жыві,
Трывожыўся нямаля...
Сказаў: — Я, хлопчыкі, дружыў
З нябожчыкам Купалам.
Была і спрэчка іншы раз.
Не сварка. Толькі — спрэчка...
Хай будзе дружба паміж вас
Трывалай і сардэчнай...
Запаў апошні той наказ
У сэрца мне навечна.

«НАША СПРАВА — ТВОРЧАСЦЬ...»

У пачатку 50-х гадоў я быў на камсамольскай рабоце ў адным з вайсковых вучылішчаў. Аднойчы на сходзе вырашылі правесці тэматычны вечар паводле пісем знатных людзей нашай краіны. Гэты вечар даручылі падрыхтаваць мне. Я звярнуўся з просьбай да многіх вядомых дзеячоў, у тым ліку і да Якуба Коласа. Яго пісьмо з таго часу захоўваецца ў мяне.

Л. САНДЛЕР,
метадыст Мінскай абласной
бібліятэкі імя А. С. Пушкіна.

ДОРОГИЕ друзья!
Вы, будучие кад-
ровые офицеры
нашей славной Совет-
ской Армии, живете ин-
тересами всего совет-
ского народа. На страже
этих интересов, на стра-
же благородного созда-
тельного труда советских
людей вы призваны сто-
ять стойко и непреклон-
но.

Вам хорошо известно,
что Белорусская Совет-
ская Социалистическая
Республика прошла огром-
ные испытания воен-
ных годов и подверглась
неслыханному разруше-
нию со стороны фашист-
ских захватчиков.

После разгрома наглых
интервентов доблестной
Советской Армией бело-
русский народ настойчи-
во восстанавливает на-
родное хозяйство и свои

разрушенные войной го-
рода и села.

Столица нашей респуб-
лики, город Минск, вы-
растает, как подлинный
город будущего, го-
род коммунизма. Кра-
сивейшие асфальтовые
магистрали с зелеными
липами, величественные
здания украшают
Минск. С каждым днем
их становится все боль-
ше. В городскую черту
включены молодые ра-
бочие города, выросшие
вокруг столицы за пос-
леднее пятилетие. Это —
первенцы нашей индуст-
рии — Автомобильный и
Тракторный заводы. Они
со своими рабочими по-
селками являются одной
из красивейших частей
города. Так в городах
социалистического типа
стирается грань между

центром и окраиной.
Много еще работы
впереди. Под руководст-
вом Коммунистической
партии, при неизменной
братской помощи вели-
кого русского народа и
всех народов нашей
дорогой социалистиче-
ской Родины мы прила-
гаем все силы для пол-
ного расцвета белору-
ского социалистического
государства.

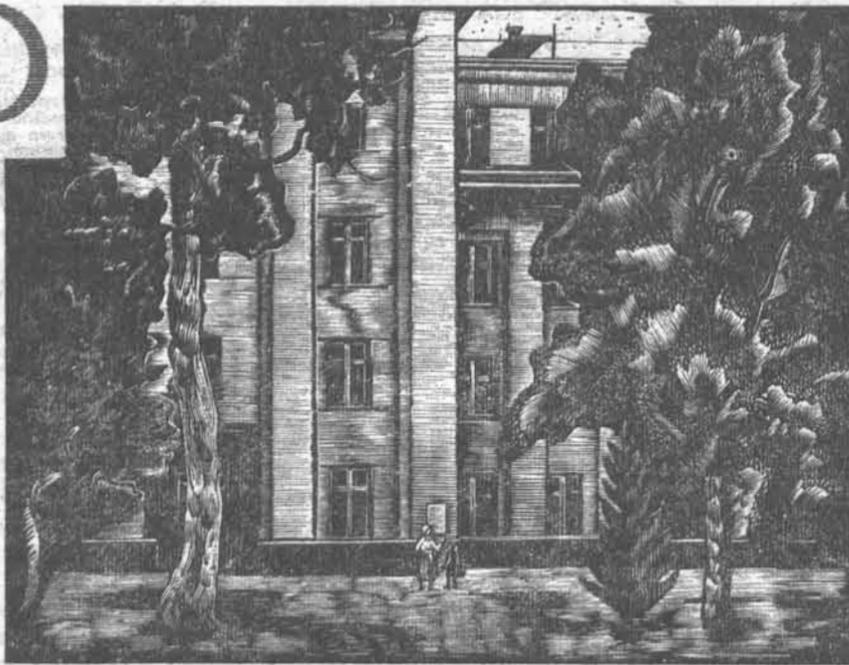
Дорогие товарищи!
Советский Союз — несо-
крушимый оплот мира.
Священный долг каждо-
го советского граждани-
на — крепить дело мира,
бороться против проис-
ков агрессии. Выполняя
свои трудовые воинские
обязанности, советские
люди неуклонно борются
за мир. Число наших сто-
ронников и друзей уве-
личивается с каждым
днем. Пусть беснуются
оголтелые поджигатели
войны. Наше дело —
творчество и созидание,
наше дело — мирное
строительство. Вот поче-
му мы должны работать
как можно больше и как
можно лучше.

Пожелаю вам успехов
в боевой и политической
подготовке.

Горячо приветствую
вас, молодые друзья!
Ваш Якуб Колас.

НА ГЭТЫХ лінагра-
вюрах — Якуб
Колас разам з
узбекскім пісьменнікам
Хамідам Алімджанам і
дом у Ташкенце, у якім
беларускі пясняр жыў у
гады Вялікай Айчыннай
вайны, працуючы над
паэмаю «Адплата» і мно-
гімі іншымі тагачаснымі
сваімі творамі, у тым лі-
ку і прысвечанымі Са-
вецкаму Узбекістану.
Аўтар гэтых лінагра-
вюр — мастак Рыгор
Фралоў, які цяпер жыве
і працуе ў Ташкенце. Ён
— ураджэнец Гомель-
шчыны.

СВЕТ МУЗЫКІ ПАЭТА... Колькі цудоўнага можа расказаць музыка — бліжэйшая сястра паэзіі, калі гарташ старонкі жыцця, а значыцца і творчасці ўладара натхнёнага слова! Ці не яно — чароўнае царства гукаў было крыніцай паэтычнага натхнення і роздуму аб жыцці волата нашай нацыянальнай літаратуры — Якуба Коласа. Але склалася так, што месца музычнага мастацтва ў жыцці пясняра чамусьці аказалася па-за ўвагай даследчыкаў. Дзе-нідзе нават выказвалася думка, нібы Якуб Колас не надта цікавіўся музыкай і быццам не разумеў яе. Сціпласць паэта, ягоная патрабавальнасць да вызначэння слова «разумею» ў дачыненні да музыкі, — а адсюль і ўласныя крытычныя заўвагі пра сваю музычнасць, — усё гэта давала некаторым «даследчыкам» уяўную падставу лічыць Я. Коласа аб'явіўшым да меладыхных скарбаў наогул. У сапраўднасці ж усё гэта далёка не так, скажам больш: крыўдна збыдлівае духоўнае аблічча пясняра.

Як вядома, своеасаблівай і разгорнутай аўтабіяграфіяй Якуба Коласа з'яўляюцца паэма «Новая зямля» і трылогія «На ростанях». Дадаткам да іх трэба разглядаць кніжку «Колас расказвае пра сябе» Максіма Лужаніна, што пісалася непасрэдна са слоў паэта. Паспрабуем на іх падставе ўвасобіць коласаўскі свет музыкі.

З найбольш яркіх уражанняў дзяцінства паэт называў матчыны голас. У раздзеле «Іаля самых вытокаў» кніжкі М. Лужаніна мы чытаем пазтавы ўспаміны: «Я вельмі любіў, як яна спявала. Спявалі ў нас рэдка: прыведзе гасці, падгуляюць і тады заводзяць песні... Тут ішла ў ход найбольш жартоўныя, смяхныя. Галасы рабіліся прарэзлівымі, як бы штучнымі. А мне падабалася іншае». А іншае — гэта лірычныя песні, што спявала маці, калі садзілася за прасніцу або за шыто. Далей Я. Колас расказвае М. Лужаніну: «А вось спяваць я зусім не ўмеў. І больш за ўсё баўўся экзаменаў па спевач (пры паступленні ў Нясвіжскую семінарыю. — І. Н.).

Тое ж мы чытаем у першай частцы трылогіі «На ростанях». Лабановіч пры сустрэчы з пісаравай сям'ёй расказвае, што ў семінары за практычную лекцыю па спевач атрымаў «ледзве тры з мінусам. І сам не спяваў, і не любіў, калі хто (рамансы) спявае. Іншая справа паслухаць добры хор».

А слухаць ён умеў выдатна, асабліва музыку навакольнай прыроды, паэтычнага вобраза. У «Новай зямлі» паэт піша, як спяваюць птахі; жаваранкі, салаўі. І танцуюць пад музыку дрэў, каласоў буслікі. У роспачы, што трэба пакінуць Альбурц, каб паехаць у Парэчча, спявае Міхась; песню жалбы пра «малых людцаў» п'яе вецер; гучыць тут хор пчола, цапоў на полі. А калі канчаецца зіма, «і гоман, спеў, і шум усюды, як быццам у цым-

балікі і ў дуды зайгралі тысячы музыкаў».

А зараз пра адчуванне паэтам музыкі слова, пра вызначэнне яе месца ў жыцці і пра ўплыў на нараджэнне вобраза.

У сценах семінары Я. Колас упершыню пазнаёміўся з творчасцю вялікага рамантыка Аляксандра Грына. Уражанне незабыўнае. Праз шмат гадоў паэт гаворыць М. Лужаніну: «Як

пакуль не натадзіў голад ці не нацешыўся песняй!» І музыка для паэта — гэта «натхненне, сэрца жар, агонь душы, златаіскрае імкненне, песня зорнае вышы». Аб ёй, аб музыцы ён піша ў сваіх творах бадай усіх жанраў, даводзіць настойліва і пераканальна, што «для ўжытку неабходна, апрача прыроджанай, мець яшчэ і мову музыкі» («Лірычны адступленні»).

Якая ж музыка была вядома Якубу Коласу? Мяркуючы па названых кніжках, па перапісцы паэта з сябрамі і біёграфамі С. Вянгеравым, Я. Карскім, Л. Клейнбартам, у дакастрычніцкі час Я. Колас добра арыентаваўся ў свеце музычных інтарсаў настаўніцкага асяроддзя. Акрамя беларускіх народных песень, якія, калі дома не было мужчына, так дэпла і натхнёна спявала яму маці, будучы паэт добра ведаў таксама нацыянальныя танцы, рускія і ўкраінскія песні, папулярныя старажытныя рамансы. Бацька спяваў яму песню «Не будзі мяне рана», матыў якой нагадвае вядомы «Ці свет, ці світае»; дзядзька Антось — чалавек бязбожны, з пантэстычнымі поглядамі, любіў выконваць уласна апрацаваныя псалмы. Гучалі ў хаце Міцкевічаў «Вярба», «Калініца», «Быў сабе з тапорыкам пан Ян», «Я — адзін, я — казак», «Ой, ляцеў авадзень», «Зайграйце, музыкі», «Ой, пара вясчараць». Танцавалі тут «Лявоніху», полькі, кадрылі пад агампанемент дудкі, дуды, басэтлі, срыпкі, бубна... Дарэчы, у семінары Якуб Колас і сам вывучаў ігру на срыпцы і нотную граматы, але ягоны Лабановіч «іграў зусім слаба: срыпка — раўла», і наладзіць царкоўны хор, як прасіў настаўніка псаломшчык Вацяноўскі, ён не змог. (А можа і не хацеў!). У семінарскія гады рабіў Якуб Колас і фальклорныя запісы, якія ўхваліў вельмі дасведчаны і адукаваны нявіжскі педагог Фядот Кудрынскі.

Колас-настаўнік — у параўнанні з мінулымі гадамі дзяцінства і навучання — значна пашырыў свой музычны круггляд. Асяроддзе школьных выкладчыкаў добра ведала раманс Чайкоўскага «Ці я ў полі не калінаю была», што ў трылогіі «На ростанях» спявае Лабановіч прыгажуня Ядвіся; ведалі «Тытулярнага саветніка» Даргамыжскага, рэвалюцыйныя «Варшавянку» і «Смела, таварышы, у на-

гу», салдацкія «Гром перамогі, раздавайся» і «Дружна, рабяткі, у паход збірайцеся», старажытны раманс «Забыты даўні мінуты» («Забыты нежныя лобанья»), шансанетку «На двары ўзнікла бойка» і г. д. Калі збіраюцца разам настаўнікі, яны спяваюць таксама ўкраінскія песні «Узяў бы я бандуру», «Рава ды стогне», «Запавет», «Ой, адна я, адна», рускую «Утантала сцезачку праз яр»...

Усе гэтыя народныя і кампазітарскія творы не з'яўляюцца для Якуба Коласа толькі ўспамінамі ўласнага музычнага побыту, а і сродкам для раскрыцця ўнутранага духоўнага свету людзей ягонага асяроддзя і герояў творчасці. Для Лабановіча завіруха — гэта бязладная музыка, якая кладзе адбітак на настрой. У папа Уладзімера сын Віктар спявае «Отыйди, не гляди, скройся с глаз ты моих» і раманс «сваім надрывам падкрэслівае распад жыцця грамады». У гэтым раздзеле трылогіі мы далей чытаем, што «і песні, і жарты, і танец «зьялёнага асла» мелі на мзе высмяяць месцачковы мяшчанскі быт». А Лабановіч і Янка Тукала, складаючы песню сучасных «валачобнікаў», імкнуцца паказаць жыццё звольных настаўнікаў, што прымалі ўдзел у забароненым уладамі сходзе.

Прагна вывучаючы жыццё свайго заняволеннага царызмам народа, Якуб Колас у астрозе знаёміцца і з турэмнымі песнямі жалбы; і тут песня для яго — вымяральнік маральнага здароўя людзей. Праз многа-многа год, ужо ў савецкі час, робячы падарожжа ў Парыж і гаворачы пра свае ўражанні ад яго, Якуб Колас з болей звяртае ўвагу на «дзіўных брадзыхчых музыкаў, апраунутых пад клоунаў». Гэтыя баспрацоўныя, указвае паэт, «адваротны бок медалю пышнага Парыжа».

Вельмі многае пра музычныя погляды і захопленні Якуба Коласа ў музычным мастацтве расказваюць яго паэтычныя, празаічныя і драматычныя творы — фармальна не біяграфічнага характару. Так, фармальна, бо кожны твор пісьменніка заўсёды частка яго ўласнага жыцця. І гэта асобная, удзяльная і цікавая тэма для даследчыка. Я ж спынюся толькі на некаторых коласаўскіх заўвагах аб музыцы, якімі прасякнуты многія пісьмы, дзённікі, публіцыстычныя выступленні пясняра, — яны сведчаць пра багаты музычны свет паэта. У большасці звязаны яны з нашай савецкай эпохай.

Перад намі коласаўскі артыкул «Шануйце і любіце сваю родную мову». Заклікаючы «чула прыслухоўвацца да голасу свайго народа», аўтар называе спіс вялікіх і дарагіх для яго імёнаў: Пушкіна, Крылова,

ЯГО МУЗЫЧНЫ СВЕТ...

I. НІСНЕВІЧ

прачытаў у яго першы сказ — адразу музыка. Нейкі інструмент мяккі, грудны, з кропелькай патайнай трывогі. Як альтавая скрыпка. Гучыць лагодна, а потым уступбуецца». Музыка зачароўвае і героя Коласа — Лабановіча ў «Палескай глушы». У гутарцы з падлоўчым Баранкевічам і яго дачкой Габрыніай малады настаўнік падкрэслівае, што музыку «вельмі любіць». Калі зайграла музычная скрыпачка і мяккія, ласкавыя гукі стройным сугалоссем паліліся па пакоі, Лабановіч адчуў, як перад чарамі хараства зніклі «ўсе дробязі жыцця, увесь будзённы клопат, муць душы». Ён гаворыць, што хараство «падымае чалавека над балотам людское сумятні».

Што музыка заўсёды вельмі ўражвала, хвалявала паэта, мы чытаем у розных раздзелах вышэй названых аўтабіяграфічных твораў пясняра. Пры сустрэчы з лірнікам «іх песня мяне на слязу пашыбала», расказвае ён у раздзеле «Падарожжы» з кніжкі М. Лужаніна. У раздзеле «На ростанях» з таго ж твора ёсць цікавая і шматзначная паралель паміж ежай і спевам у жыцці чалавека, якую праводзіць Якуб Колас. Ён падкрэслівае: «Калі кажучь еў або спяваў, пакуль задаваліўся, значыць, разумеюць —

«АБ ГЭТЫМ Я РАСКАЖУ РАБОЧЫМ...»

КРАІНА УШАНОУ-
ВАЕ слаўнае імя
народнага пясняра
Беларусі Якуба Коласа...
І вось яшчэ адно яскравае
сведчанне гэтай глыбокай
пашаны і ўсенароднай
любаві: усяго некалькі
дзён назад, дзекладней —
28 кастрычніка, у горадзе
Навашына Горкаўскай
вобласці адбылася ўрачыстая
цыры-

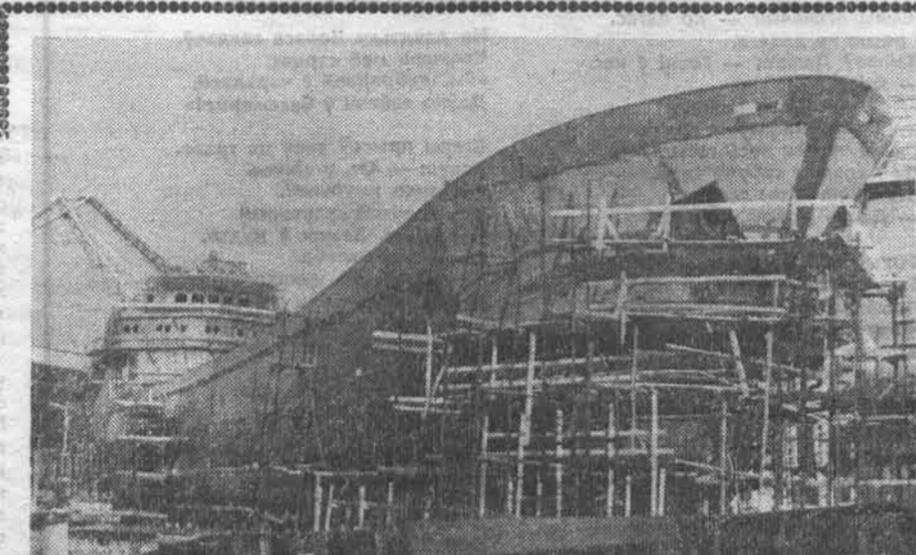
монія, прысвечаная
спуску на ваду новага
марскога сухагрузнага
цеплахода, які ў гонар 90-
годдзя з дня нараджэння
вялікага беларускага
пісьменніка названы яго
іменем.

На гэтых урачыстас-
цях па запрашэнню ды-
рэктары, партыйнага камі-
тэта і заўкома прафсаю-
за Навашынскага судна-
будаўнічага завода «Ака»

прысутнічала група
беларускіх пісьменнікаў.
Запрэжэнне прывёз у ста-
ліцу намеснік дырэктара
суднабудаўнічага завода
Вячаслаў Васільевіч Ер-
макоў. Гасць быў прыня-
ты першым намеснікам
старшыні Саюза пісьмен-
нікаў Беларусі І. Шамякі-
ным.

Карыстаючыся выпад-
кам, карэспандэнт што-
тыднёвіка сустрэўся з Вя-
чаславам Васільевічам і
меў з ім гутарку.

— Раскажыце, калі
ласка, як будаваліся цеп-

лаход «Якуб Колас»?
Ермакоў:
— Слаўны юбілей ут-
варэння Саюза Савецкіх

Сацыялістычных Рэспуб-
лік шматлікія калек-
тывы нашага завода сус-
ракае новымі выдатнымі

паказчыкамі ў працы...
Сярод працоўных пада-
рункаў Радзіме — два
аднатыпныя марскія цеп-

Авяр'ян ДЗЕРУЖЫНСКІ

Па лясках,
Па палях,
І па понях
Дзядзька Колас упэўненым крокам
ступай,
Размаўляў ён з травінкай,
з былінкаю кожнай,
Кожны колас яму
песню-мару шаптаў.
І сабе ўзяў ён прозвішча—Колас,
Каб натхненне жывілася
сокам зямлі,
Каб лунаў,
І мацней,
І дужэй яго голас,
І каб песні

да сонца,
да шчасця
вялі!

Кнігі Якуба Коласа на замежных мовах.

ТУТ НАРАДЗІУСЯ вялікі
пісьменнік — Якуб Колас...
Сяло Акіньчыцы такое ж,
як і дзесяткі сёлаў, паўз якія мы
праяжджалі, і, напэўна, адно з
тысяч, якіх не паспелі праехаць.
Драўляныя хаты з разьбой вакол
воннаў. Дзве-тры вуліцы, школа,
сельсавет, дом культуры, бярозы,
пасейныя ветрам каля вечнага пры-
тулку памёршых...

Мой родны кут, як ты мне мілы!
Забіць цябе не маю сілы!
Я аб'ехаў амаль усю Беларусь.
І паўсюль бачыў гэтыя пачатковыя
радыкі паэмы Якуба Коласа «Новая
зямля». Няма вучня, які б не ве-
даў гэтых вершаў. Улічыце, што
ўсе, хто нарадзіўся на гэтай зям-
лі, абавязкова праходзяць праз
школьнае навучанне... Усё роўна,
як кожны з нас, народжаны ў ад-
гор'ях Балкан, ведае радкі Івана
Вазыва:

Спытаюць мяне, дзе святанне
мяне азарыла ўпершыню...

Іосіф Міхайлавіч Міцкевіч чы-
таў напаміны ўступ да паэмы «Но-
вая зямля». Над нашымі галавамі
шумела ліпа, пасаджаная пісьмен-
нікам недзе ў пачатку стагоддзя.

І вось перада мною адкрыўся
Неман! Вада ў рацэ блакітная, ім-
кліва, крынічная, яна збіраецца
з раўчэўкаў, што цякуць вунь з тых
лясоў, на гарызонце. Высокіх бе-
рагоў у Нёмана, як і ў большасці
беларускіх рэк, няма. Варта ўзысці
ці на невялічкі ўзгорак непадалёку
ад Мікалаеўшчыны — і перад та-
бой, як на далоні, адкрываюцца
злёнены палі з блакітнай стужкай
ракі. На лугах — стракатыя каро-
вы, спакойныя, нібыта нерухомыя,
калясныя пастухі павольна хо-
дзяць вакол кароў, хутчэй не хо-
дзяць, а плывуць у паветры. Аб-
локі нізкія, ненатуральна белыя,
вісяць нерухома над галавамі пас-
тухоў, над каровамі, над лясамі.
Толькі ў нёманскай вадзе яны не
стаяць, таму што плыве ракі нясе
іх ніжэй да хутара Альбуць.

Навокал гараць ліловыя свечкі
лубіну. Пахне свежасцю і зеляні-
най, і я адчуваю, як лёгка кру-
жыцца галава.
У раку вырываюць дзеці. Плывуць
жвава, у празрыстай блакітнай
вадзе яны — нібы вялікія рыбіны.
Плывуць паміж белых аблокаў на
другі бераг, дзе гараць свечкі лубі-
ну і жаўцеюць кветкі аеру.

Кожны з нас нясе ў сабе якую-
небудзь раку, лубінавае поле аль-
бо вінаграднік. Толькі не заўжды
мы ўсведамляем гэта. Патрэбны
штуршок, і толькі тады рака за-
бурліць знаёма, і ты адчуеш пах
лубіну альбо ліпкі сок на спелай
гронцы вінаграду...

Мікалаеўшчына — вялікае ся-
ло, па-сучаснаму спланаванае.
Школа носіць імя Якуба Коласа. І
школьны музей носіць імя народ-

Па-балгарску гэтыя радкі, гучаць
так:
Места рождэння, сьціпні, мілі —
Да вы забравя нямам сілі.

З ГЭТАЙ КРЫНІЦЫ ЁН ПАЧЫНАЎСЯ

Стэфан
ПАПТОНЕЎ

БАЛГАРЫЯ

нага паэта. Дырэктар школы пака-
заў мне музей і спытаў, ці не мог
бы я перадаць прывітанне Ніколу
Фурнаджыеву? Мне было вядома,
што Фурнаджыеву прыязджаў сю-
ды на святкаванні васьмідзесяці-
годдзя Якуба Коласа, ён выступаў
тут з прамовай — самы старэйшы
госьць на ўрачыстасцях.

Я адказаў дырэктару, што Ніко-
лу Фурнаджыева ўжо няма, што
мы пахавалі яго мінулай зімой. А
дырэктар сказаў, што такі паэт,
як Нікола Фурнаджыев, не можа
памерці. Ён пакінуў у школе свой
зборнік вершаў, школьнікі чыталі
яго творы і ведаюць, што такі паэт
не памірае. Хіба Якуб Колас, які
памёр пятнаццаць гадоў назад, пе-
растаў існаваць?

Заходзячы ў школу, кожны чы-
тае два першыя радкі з паэмы
«Новая зямля». Хіба дзеці, якія
купаюцца ў імклівай нёманскай ва-
дзе, паўтараючы гэтыя радкі, ус-
ведамляюць тое, што іх аўтара
ўжо няма? Як так — няма? Гэтага
не можа быць, бо радкі вершаў
шапталі дрэвы, нашіптвала плынь
ракі, яны плылі разам з аблокамі,
іх паўтарала зноў і зноў уся бела-
руская зямля.

Як казачны сон, успамінаецца
дарога да пасады лесніка ў Ласт-
ку. Мы ехалі праз лес, за якім ка-
лісьці наглядзеў бацька пісьменні-
ка. Лес гэты гаварыў у яго паэ-
мах, раманах і аповяданнях.
Вось — чортаў камень. Чорт, хай
яго бог заб'е, узваліўшы гэты ка-
мень на спіну, цягнуў усю ноч і
так і недацягнуў — раніцою пра-
спявалі пеўні. Камень застаўся ля-
жаць тут, пры лясной дарозе. Ся-
ляне расказалі Якубу Коласу тое,
што чулі ад сваіх бацькоў, а іх
бацькі ад сваіх бацькоў... Так за-
гаварыў камень.

«Газік», на якім мы ехалі, пад-
скокваў на няроўнай лясной даро-
зе. Хутар Ласток паказаўся неча-
кана. Навокал — лясны і лясны,
маўклівы і бясконцы. Толькі не
такія дрымычцы, як я чакаў. Гэта
былі светлыя, спакойныя лясны,
асабліва прыгожыя ў такі сонечны
дзень, як сённяшні. Тут яшчэ ці-
шы і спакойней, чым на берагах
Прыпяці альбо Нёмана. Калі вы
шукіце цішыні і спакою — пры-
язджайце ў Ласток. Тут убачыце,
як свеціць сонейка, адчуецца пах
дзікіх траў і кветак, малака, якое
струменюць у вядро пад пальцамі
жанчыны, што доіць казу...

Наўкола на дрэвах скакалі ва-
вёрккі... Ходзяць тут ляснымі сцеж-
камі і ласі — ужо некалькі год у
тутэйшых лясках ласі з'явіліся
зноў. Я кажу «зноў», таму што,
калі намеццян арміі групы
«Цэнтр» ішлі на ўсход, ласі так-
сама ішлі на ўсход. І ласі, і зьвяры
адступалі, а калі Савецкая Армія
вызваліла гэтыя мясціны, толькі
некаторыя з іх вярнуліся. Больш-
шасць засталася ў лясках на ўсхо-
дзе. Аднак ласі зноў размножылі-
ся, як і бабры. Толькі бабры не
жывуць каля Ластка, і, каб іх уба-
чыць, трэба ехаць на хутар Аль-
буць.

Бязлітасны «газік» чакаў нас.
Мне хацелася застацца тут хаця б
да вечара, заначаваць, каб уба-
чыць, як першыя промні сонца ас-
вятляюць вершаліны дрэў, а ўнізе
яшчэ ляжыць густы паўзмрок,
каб пацуду абуджэнне птушак, каб
легчы на спіну ў мяккую траву і
бачыць, як нада мною плывуць

белыя аблачкі... Таму што я быў
перакананы ў тым, што Якуб Ко-
лас, калі хадзіў у цішы ў такіх
вось мясцінах, меў досыць часу
падумаць пра пачатак і канец ча-
лавечага існавання, як і пра яго
нятленную вечнасць. Інакш не
маглі б загаварыць у яго вершах,
раманах і аповяданнях людзі і
птушкі, дрэвы і камяні і ўся гэта
беларуская зямля.

...У Альбуці пісьменнік жыў па-
раўнальна доўга, цэлых дванаццаць
год, там ён сустраў пару сваёй
творчай сталасці.

Хутар Альбуць — звычайная
хата з бярвёнаў, падобная на без-
ліч беларускіх хат, якія сёння па-
ступова замяняюцца цаглянымі да-
мамі. Аднак людзі не так лёгка
развіваюцца з дрэвам і прывикаю-
ць да цэглы. Не так лёгка пакі-
нуць тую хату, дзе жылі бацькі,
бацькі бацькоў і гэтак далей... Ды
і паветра ў такой хаце сухое і зда-
ровае, як у санаторыі. Яны хутка
ўспыхваюць і хутка могуць быць
пабудаваны. Бессмяротныя хаты!
Нават калі яны паступова знікаюць,
яны застаюцца бессмяротнымі,
таму што яны жывуць у «Но-
вай зямлі» і ў другіх творах Якуба
Коласа, ды і ва многіх творах ін-
шых беларускіх пісьменнікаў. А
слова, як вядома, не спаляць аг-
нём, не забіць чаргой з аўтамата,
не раздушыць гусеніцамі танка.

Непадалёк ад хаты, пад вялікімі
дубамі, якія таксама апісаны пісь-
меннікам, — Іосіф Міхайлавіч
Міцкевіч адраў гаворыць, што
можна прачытаць адпаведнае мес-
ца з паэмы, — стаяць некалькі па-
латак. Сюды часта прыязджаюць
турысты, экскурсіі. Мы бачылі ту-
рыстаў на шашы — яны ішлі з
рукавамі і складзенымі палаткамі
за плячымі. Нават і замежныя ту-
рысты бываюць тут. Учора і па-
зачора прыязджалі немцы. З якой
Германіі? Жанчына, што жыла тут,
не спытала, пазнала толькі, што
гавораць па-нямецку. Не ўсе ж
немцы насілі чорныя крыжы на
сваіх рукавах. «Ведаеце, у кожна-
га з нас ёсць добрая душа і дрэн-
ная. Дык чаму ж нарэшце не
жыць так, каб дабро заўсёды пе-
рамагала?»

Мне здавалася цяпер, што самы
цудоўны куток беларускай прыро-
ды — тут, а не на Прыпяці і не ў
Ластку. Вада ў крыніцы празры-
стая і спакойная, як люстэрка. Я
нахіліўся. Вада была на дзіва
смачная, мяккая. Такой вады я не
піў даўно. Яна пахла аерам, лубі-
нам і кветкамі ліпы.

І калі мы падумалі, што ўжо
спаталі сваю смагу, белыя абло-
кі Беларусі таксама нахіліліся, каб
выпіць вады з крыніцы.

Напіўшыся вады, аблокі паплы-
лі далей па небе. І тады за імі на-
хіліліся над крыніцай дрэвы і
птушкі. І менавіта тады я сказаў:
«Вось ён — пачатак. Ад гэтай
крыніцы пачынаецца ўсё. Калі вы-
піў вады з яе, можаш ісці на край
планеты і на нябачны бок Месяца,
і нават калі ўсе бомбы і чорныя
крыжы звалюцца на цябе, ты ўсё
роўна будзеш жыць!»

Засталася крыніца адна, не-
адольна вабячы сваім глыбокім
празрыстым вокам. За намі пры-
дуць ішчыя, каб напіцца з яе.

Талстога, Шаўчэнікі, Купалы, Глін-
кі, Чайкоўскага, чыя вярнасць на-
роднаму духу ў літаратуры і му-
зыцы — гэта ўзор для ўсіх па-
каленняў. У сваім выступленні на
юбілейнай сесіі Акадэміі навук БССР,
прысвечанай 30-годдзю нашай рэспуб-
лікі, Якуб Колас адзначае ролю опера-
нага тэатра ў жыцці народа, дзей-
насць кампазітараў М. Чуркіна, В. За-
латарова, Я. Цікоцкага, А. Багатыро-
ва, І. Любана, гаворыць пра «нявыка-
рыстаны прастор у творчым пераасэн-
саванні фальклору», пра неабход-
насць, каб наша музыка, «маючы са-
цыялістычны змест, мела і нацыя-
нальную форму». З захапленнем ад-
значае ён тут і дасканаласць, выключ-
ную шчырасць пачуццяў у трактоў-
цы музыкі хорам пад кіраўніцтвам
Р. Шырмы, бадзёрнасць, яснасць вы-
канання песень народнымі калектыва-
мі Вллікага Падлесса, Азершчыны,
тураўскага калгаса «Новае жыццё».

У сваёй прамове на XXI з'ездзе КП
Беларусі пясняр закрэпае таксама пы-
танні музыкі. Ён заклікае кампазіта-
раў пісаць больш музычных твораў,
крыўдзіць, што яшчэ «не дачакаліся мы
ад нашых кампазітараў песні, якую
спявалі б у радах дэманстрантаў і за
сталом у добрай бяседзе». (Якое
слухнае запатрабаванне і ў нашыя
дні!).

Не задавальняючыся толькі заклікамі
ствараць патрэбную народу музыку, не
задавальняючыся толькі тым, што ягонае
творчасць з'яўляецца наогул крыніцай
натхнення для кампазітараў, Якуб Колас
спецыяльна цікавіцца пытаннямі опера-
нага лібрэта, прымае ўдзел у стварэнні
Дзяржаўнага гімна Беларускай ССР, вяд-
зе перапіску з рознымі музыкантамі.
І як заўсёды, ён і тут вельмі патраба-
вальны перш за ўсё да сябе. Так на
прапанову лінгвісцкага кампазітара
В. Гайгеравай напісаць для яе опернае
лібрэта, Якуб Колас у сваім лісце адка-
звае: «У гэтай справе ў мяне няма вопы-
ту», і раіць звярнуцца да Сяргея Га-
дзецкага — свайго сябра і вядомага рус-
кага паэта, які ў свой час напісаў лібрэта
«Івана Сусаніна» для Вялікага тэатра.
Вялікая патрабавальнасць Коласа да
сябе відаць і з факта, што ў гады Вялікай
Айчынай вайны, калі паэтам і кампазі-
тарамі Беларусі пісаліся варыянты буд-
учага Дзяржаўнага гімна Беларускай ССР,
Якуб Колас на абмеркаванні сваёму
ўласнаму тэксту паставіў «два» і на
Дзяржаўнай камісіі галасавалі супраць
яго. Калі чытаць коласавыя дзёнікі
«Гаворыць Клязьма», што пісаў у 1944
годзе яшчэ ў эвакуацыі, відаць, з якой
адказнасцю паэт ставіўся да стварэння
музычнага сімвала Беларускай дзяржаў-
насці, яе нацыянальнага гімна.

Так, тама «Якуб Колас і музыка»
шматгранна ахоплівае многія пытанні
свету музыкі паэта і патрабуе грунто-
ўнага даследавання. Але няхай тое
пямногае, што расказана ў гэтых на-
татках, будзе ўспрынята чытачамі, як
даніна шчырай павары да цудоўнага
натхніцеля яркіх стонак беларускай
музыкі.

лаходзі «Янка Купала» і
«Якуб Колас». Яны былі
закладзены ў пачатку гэ-
тага года. Рабочыя
будавалі іх з незвычай-
ным працоўным энтузіяз-
мам і натхненнем. Цяпер
абодва цэляходы гатовы
і спускаюцца на ваду на-
многа раней запланавана-
га тэрміну — на цэлыя
два месяцы. Такі працоў-
ны ўздым і яго вынікі
можна растлумачыць ад-
ным: вялікай павары да
чэбродных пясняроў ва-
шага цудоўнага беларус-
кага краю. У нас добра
ведаюць творчасць Янкі
Купалы і Якуба Коласа,
любяць іх кнігі. І я не
памылюся, калі скажу,
што кожны наш рабочы

зараз адчувае асабліва
радасць з той прычыны,
што цэляход «Якуб Ко-
лас» будаваны якраз
напярэдадні юбілейна
пісьменніку.
— Вячаслаў Васільевіч,
вы ў Мінску ўжо некаль-
кі дзён. Як вам спадаба-
лася наша перадсвяточ-
ная сталіца?
Ермакоў:
— Скажу каратка: цу-
доўны горад! Дарэчы, я
ўжо не першы раз у
Мінску, і такое адчуван-
не, што з кожным пры-
ездом сталіца выглядае
ўсё прыгажэй. Уражва-
юць новыя жыллёвыя
кварталы, новыя вуліцы,
высотныя будынкы... І,
канечне, з вялікім хваля-

ваннем ехаў я на пло-
шчу імя Якуба Коласа...
Я ўбачыў тут не толькі
велічны помнік выдатна-
му сыну Беларускага на-
рода. Я ўбачыў значна
большае ў вачах тых,
хто завяршаў апошнія
работы па будаўніцтву
юбілейнага комплексу,
хто, як і я, з цікавасцю
і хваляваннем прышоў
сюды, на плошчу; лю-
боў да сапраўднага чала-
века, вялікага мастака
слова, буйнага дзеяча,
які так многа зрабіў для
свайго народа.

Вось аб гэтым я аба-
вязкова раскажу рабо-
чым нашага прадпрыем-
ства.

ЦІХА НЯСЕ свае воды Пціч, ля берагоў якой раскінуліся Самахвалавічы. Стагодзі пранесліся над гэтым мястэчкам, але час амаль не пакінуў тут слядоў старадаўнасці — молада выглядаюць і вуліцы і дамы. «Наша вёска ўжо сустрэлася з горадам», — любяць тут гаварыць. І сапраўды, у Самахвалавічах цесна перапляліся рысы горада і вёскі. Побач з драўлянымі, моцна зрубленымі дамамі стаяць пяціпавярховыя цагляныя будынкі. Тут размесціліся навукова-даследчы інстытут плававодства, агародніцтва і бульбы, вядомы далёка за межамі рэспублікі. Поблізу — школа-дзясяцігодка, універмаг, выканком сельсавета...

Пабыўшы ў Самахвалавічах упершыню, вы адразу звернеце ўвагу на невялікі абеліск, устаноўлены на пагорку ў цэнтры пасёлка. Зодатам высечаны на ім словы: «Любімым і дарагім таварышам Васілю Лапаціку (22 гады) і Івану Жэрдаву (22 гады), загінуўшым за мр. і свабоду народаў 11 снежня 1917 года». А крыху ніжэй хваляючая эпітафія: «Нас перамаглі часова, і мы памерлі, але не памерла праўда, перамога за нам! Верце ў свабоду і стойце вышэй смерці, бо жыццё пад бізунном ганебна чалавецтву».

Побач з абеліскам узвышаецца яшчэ адзін помнік — воінам Савецкай Арміі, якія загінулі ў баях за вызваленне Самахвалавіч ад гітлераўскіх захопнікаў у 1944 годзе. Гэтыя дзве даты — 1917 і 1944 — сімвал агнявых рубяжоў нашага народа, яго слаўнай гісторыі, гераічнага паўвекавага шляху.

Тут адбываюцца ўсе святочныя ўрачыстасці, сюды прыходзяць жыхары Самахвалавіч, навакольных вёсак, каб ушанаваць памяць загінуўшых герояў, аддаць даніну любові і павагі тым, хто змагаўся і аддаў сваё жыццё за нашу справядлівую справу, за гонар і незалежнасць нашай Радзімы.

А ў далёкім арэнбургскім стэпе, каля горада Бузулука, стаіць другі помнік з чырвонай зоркай — смеламу чырвонаму разведчыку Сямёну Лапаціку, які загінуў за справу рэвалюцыі ў 1918 годзе ў барацьбе з белачэхамі.

Дык хто ж яны такія, браты

Лапацікі? Гэта пытанне цікавіць многіх. Вось адно пісьмо, прысланае ў рэдакцыю.

«Дзень добры, дарагія беларускія сябры! Каля тыдня знаходзіліся мы ў вашым прыгажуне-Мінску, але сардэчныя сустрэчы з выдатнымі людзьмі на вашай беларускай зямлі запомніліся нам назаўсёды. Павезлі мы з сабой у

пра іх. Хто лны? Як загінулі? Можна, у жывых засталіся іх сваякі, дзеці — усё гэта вельмі цікава. Напшыце, калі ласка.

Жыхары горада Магадана Салыхоў і Прыбыткава».

Адказаць адразу аўтарам аказалася даволі складана. Не таму, што памяць аб загінуўшых камі-

сарах маладой рэспублікі Саветаў забыта. Іх тут памятаюць і шануюць. Жывыя некаторыя сведкі далёкіх, неза-

1915 годзе, праз год іх забралі на вайну.

У 1917 годзе вярнуўся з фронту ў вёску паранены ў нагу Васіль. Разам з ім прыехаў і яго франтавы сябра — Іван Жэрдаў. Сам ён быў з Паволжа, але бацькі яго памерлі з голаду, і Іван вырашыў застацца жыць у нашай вёсцы. Яны і прынеслі сюды вестку аб звяржэнні царызму.

З першых жа дзён Савецкай улады Іван і Васіль пачалі арганізоўваць у нас «камуно», як тады гаварылі. З іх дапамогай падзялілі памешчыцкую зямлю, а маёнтак перадалі салдацкім сіротам. Абодва яны былі камсамольцамі, гара-

Гэтай фатаграфіяй мала не шасцьдзсят гадоў. У адзін з веснавых дзён 1915 года вырашылі сфатаграфавана на памяць тры браты Лапацікі. Вось яны — Васіль, Аляксандр, Сямён.

далёкі наш Магадан самыя лепшыя, самыя цёплыя пачуцці аб вашым народзе, які і ў гады вайны з фашысцкімі акупантамі, і ў мірныя дні праяўляў і праяўляе сапраўдны гераізм. У вас у Мінску яшчэ, напэўна, залатая восень, яшчэ дрэвы не скінулі сваё ўбранне, яшчэ па-харапшаму свеціць сонца. А ў нас на Поўначы ўжо холадна, зямля раніцамі скавана марозікам. Але ад успамінаў пра вас, дарагія нашы браты-беларусы, робіцца цёпла на сэрцы. Хочацца нам падзяліцца з вамі яшчэ адной радасцю. Да вас у Беларусь мы былі камандзіравааны ў навукова-даследчы інстытут плававодства, гародніцтва і бульбы. Ваш бясцэнны дар — насенне бульбы — у нас у Магадане выдатна прыжылося. Вялікае дзякуй за беларускую бульбу.

Засталася для нас незразумелае адно пытанне — а ведаць хочацца. Інстытут ваш, як вядома, знаходзіцца ў Самахвалавічах. Недалёка ад яго мы былі і помнік-абеліск, пастаўлены яшчэ ў 1917 годзе двум маладым камуністам — Васілю Лапаціку і Івану Жэрдаву. Калі не цяжка для вас, напшыце

сяброў — Васіля Лапаціка і Івана Жэрдава. З расказаў аднавяскоўцаў, братоў Васіля Лапаціка, таварышаў па барацьбе, юных следчытаў Самахвалавіцкай школы, архіўных дакументаў паўстаюць вобразы гэтых слаўных хлопцаў — першых камсамольцаў вёскі.

У Мінску ўдалося адшукаць маладшага брата Васіля Лапаціка — Уладзіміра Несцеравіча. Ён многа гадоў служыў у Савецкай Арміі, узнагароджаны ордэнам Леніна, Чырвонага Сцягу, Чырвонай Зоркі, баявымі медалямі. Зараз ён — маёр у адстаўцы. Вось што ён расказаў:

— Сям'я ў нас была даволі вялікая — шэсць братоў і сястра. Бацька батрачый у памешчыка. Жылі вельмі бедна. І хоць бацька з маці былі непісьменныя, яны ўсё ж стараліся даць дзецям хоць якую-небудзь адукацыю. Старэйшы мае браты закончылі царкоўна-прыходскую школу.

Уладзімір Несцеравіч дастае з альбома фатаграфію, паказвае:

— Злева — Вася, справа — Сямён, у сярэдзіне — Аляксандр. Ён, старэйшы, служыў у царскай арміі, а Вася і Сёма працавалі ў Харкаве на чыгунцы. Было гэта ў

ЯНЫ БЫЛІ

быўных дзён грознага 1917 года, жывыя і сваякі Лапаціка. Але хацелася даведацца ўсё да канца пра слаўнае, але кароткае жыццё двух

чымі хлопцамі. Хадзілі ў шнылях, пры зброі, наводзілі парадак у вёсцы. Памешчыні збеглі, а кулак ўзненавідзелі іх лютай нянавісцю. Іван стаў ваенным камісарам валаснога камітэта, Васіль кіраваў харчовым аддзелам. У той час, бывала, на дзень на піль разоў наладжваліся мітынгі. Васіль і Іван выступалі на іх, тлумачылі сялянам першыя дэкрэты Савецкай улады. Да іх слоў прыслухоўваліся барадатыя сяляне і зусім бязвусыя юнакі. На такіх сходах асабліва даставалася місцовым багачам. Колькі разоў падкідвалі Васілю і Івану запіскі: «Хлопцы, цішэй!». А лны не хацелі «цішэй». Ведаеце, франтавікі, 22 гады, гарачыя галовы, не думалі яны тады пра смерць. А яна да іх падкралася цішком, цёмнай ноччу...

Пра гібель камісараў расказаў у сваім пісьме стары камуніст, член валаснога рэўкома, цяпер пенсіянер Іван Антонавіч Дабрамыслаў, які жыве ў Новасібірску. «Я і мае таварышы Васіль Лапацік і Іван Жэрдаў былі камандзіравааны ў Самахвалавіцкую воласць камісарамі па былых памешчыцкіх маёнтках для арганізацыі батрацкіх камітэтаў і Саветаў у вёсках, — піша Дабрамыслаў. — Час быў трывожны. Лясы кішлі бандытамі.

8 снежня, як зараз памятаю, упаўнаважаных камісараў выклікалі ў Мінск на нараду. Я не змог паехаць, быў хворы. Жэрдаў і Лапацік паехалі. У ноч з 10 на 11 снежня вярталіся яны дамоў.

усхваляванасць, якая ідзе ад разумення артыстам рамана, усёй той рэвалюцыйнай уздыбленай, яркай, непаўторнай, насычанай гераічнымі справамі эпохі.

Для выканання ролі партызана Бакланава артысту, напэўна, спатрэбіўся ўвесь яго жыццёвы вопыт, вопыт сакратара камсамольскай арганізацыі, вопыт былога салдата Савецкай Арміі, вопыт артыста, які актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці тэатра...

Бакланаў — Галуза ў спектаклі «Разгром» гарача зацікаўлены, аддадзены справе, таварышам-партызанам, верны народным байцам, свайму камандзіру Левінсону, якога беззапаветна любіць і якога стараецца пераймаць ва ўсім, нават у манеры паводзіць сябе, нават у хадзе. Бакланаў вучыцца ў Левінсоне рэвалюцыйнай стойкасці, бальшавіцкай вытрымцы, але яшчэ ён, Бакланаў, адчувае асабістую адказнасць за жыццё камандзіра, за лёс атрада, за лёс той вялікай справы, дзеля якой партызаны не дадаюць, недасыпаюць, гінуць у балоце, гінуць у баях з многа пераўзыходзячымі сіламі белачэхаў і японцаў. І калі зрапачаны кулям і яны ў самы крытычны для атрада момант памірае на руках камандзіра, ён думае не аб сваім жыцці, ён хваляецца за лёс тых, хто павінен вырвацца з акружэння: «Вінават, камандзір... даруй... Не ў час я, кривоку б назней... Наглытаўся іхняга свінца... поўны жывот. Прашу цябе... вельмі прашу... Вырываўся ў даліну! Без мяне...»

У час гэтай сцэны я, па ролі Дубава, ляму побач, за мінуў да гэтага забіты, уткнуўшыся ў зямлю, і не бачу паміраючага Бакланава — Галузу.

**НЯХАЙ ЖЫВЕ
КАМУНІСТЫЧНАЯ
ПАРТЫЯ САВЕЦКАГА
САЮЗА — БА ЯВЫ
АВАНГАРД РАБОЧАГА
КЛАСА І УСІХ
ПРАЦОУНЫХ,
ПРАВАДЫР
І АРГАНІЗАТАР
САВЕЦКАГА НАРОДА
У БАРАЦЬБЕ
ЗА КАМУНІЗМ!**

З Запіскаў ЦК НЯСС.

ГЭТА было пяць гадоў назад на грамадскім праглядзе спектакля «Звычайная гісторыя» паводле рамана І. Ганчарова ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага. Звычайныя (дазволіце сабе каламбур) на такіх прадстаўленнях глядачы-тэатралы здзіўлена паціснулі плячыма, калі ў зале раздаліся дружныя апладысменты пасля першых рэплік Осіпа, слугі Аляксандра Адуева. Так студэнты Тэатральна-мастацкага інстытута падбадзёрвалі і супакойвалі свайго Вячаслава Галузу, які ўпершыню выступаў на прафесійнай сцэне. Дэбют студэнта аказаўся ўдалым, і адразу пасля выпускных экзаменаў юнак быў прыняты ў нашу артыстычную трупу.

Просты і таварыскі, на дзіва сур'ёзны ў рабоце, Слава хутка і трывала ўвайшоў у рэпертуар. За кароткі час сыграўшы значную колькасць вялікіх і малых роляў.

Добра памятаю, з якім задавальненнем старэйшыя таварышы адзначалі ўдалае выкананне Славам ролі Альберта ў спектаклі «З веча ра да поўдня» В. Розава (рэжысёр А. Смалкоў). Праўдзівы і сумленны, выхаваны бацькам у духу высокай патрабавальнасці да сябе, прынцыповасці, школьнік Альберт трапляе ў такія складаныя жыццёвыя акалічнасці, у якіх нават дарослы чалавек не заўсёды знаходзіць правільнае рашэнне. У гэтай ролі праявіліся асноўныя якасці маладога артыста — душэўная чысціня, умённе думаць і слухаць.

Вельмі каштоўная анцёрская якасць — умённе, умоўна кажучы, наладжваць «размову» сэрцаў з партнёрам на сцэне. І часта наш малады калега яўраза так і будзе дыялог: ён і ў вочы твае глядзіць, і слухае твае інтанацыі, адчуваючы іх падтэкставы багачце, і «пасылае» суб'ектыўную душэўную імпульсы героя. Так Слава Галуза іграе

ролі, над якімі працаваў разам з рэжысурай; так ён паводзіць сябе на сцэне і тады, калі тэрмінова змяняе выканаўцу ў раней падрыхтаваных спектаклях. А «ўваходзіць» у завершаныя пастановкі яму даводзілася ча-

**СЛОВА
ПРА МАЛОДШАГА СЯБРА**

НА СЦЭНУ, ЯК У БОЙ...

ста — у драму «Руіны страляюць...» І. Новікава і М. Сулімава, у трагедыю «Марыя Сцюарт» Ф. Шылера, у лірычную п'есу «Казкі старога Арбата» А. Арбузава... Нас радуе, што і ў такіх выпадках ён працуе па высокіх крытэрыях, што і такія ролі для яго робяцца «роднымі», «сваімі», як і ролі, скажам, у «Дзедях Ванюшына» С. Найдзёнава або ў «З веча ра да поўдня» В. Розава.

Але бадай, самы высокі бал ён атрымаў бы за выкананне невялікай па тэксце ролі Бакланава ў спектаклі «Разгром» паводле рамана А. Фадзеева (рэжысёр Ф. Шэйні).

Я не аднойчы бачыў спектакль з глядзельнай залы, потым стаў выканаўцам ролі камандзіра Дубава І. Цяпер бачу спектакль «знутры». Мне здаецца, асноўная вартасць Славы Галузы ў гэтай ролі — ярка выражаная грамадзянскасць,

Ехалі на розных санях. У трох кіламетрах ад Самахвалавіч, у бярозавым гаі, напалі на іх кулак. Ваня і Васіль адстрэльваліся. Але сілы былі няроўныя. Іх пазверску забілі.

Хавалі мы іх у Самахвалавічах, ля царкоўнай агарожы, з паўночнага боку. Магіла павінна быць цэлай. Старажылы павінны памятаць аб гэтым».

Так, яны памятаюць. Вось што раскавае Ігнат Лаўрэнтэвіч Коцур:

— З усіх куткоў воласці прыйшлі людзі на пахаванне. Многа было дзяцей — гэта былі салдацкія сіроты, якім камісары аддалі па-

чы, — пісалася ў газеце, — пад'ехала маленькая аўтамашына, з якой выйшаў Міхал Іванавіч Калінін. Яго акружылі сяляне. Міхал Іванавіч ветліва прывітаўся з усімі, падышоў да магілы Жэрдава і Лапацка, зняў шапку і некалькі мінут пастаяў у жалобным маўчанні. Потым ён доўга і сардэчна гаварыў з сялянамі, сярод якіх быў і бацька загінуўшага камісара Васіля Лапацка — Несцер Фёдаравіч. Пытаўся аб справах у вёсцы, раскаваў пра цяжкае становішча краіны і ў той жа час гаварыў пра будучае народа. Сяляне пытаўся, што рабіць з ішчэ не падзеленай памешчыцкай зямлёй, чаму няма

нялі бой. Быў ён цяжкі: у белачэхаў—браўпоезд, у чырвоных—трохлінейкі. Смелае рашэнне прыняў камандзір разведкі Сямён Лапацкі. Разам з шасцю разведчыкамі ён непрыкметна падпоўз да чыгуначнага палатна і разняў рэйкі. Браўпоезд спыніўся. Тады полк пайшоў у атаку і ўзяў у палон браўпоезд. Але чырвоныя разведчыкі загінулі. Герою рэвалюцыі пахавалі з уеімі воінскімі ўшанаваннямі ў арэнбургскім стэпе, непдалёк ад Бузудука.

— А як склаўся лёс астатніх братоў? — пытаюся я ў Уладзіміра Несцеравіча.

Павел і Іосіф пасля

віч, — дала нам, былым батракам, усё. Калі два мае старэйшыя браты Васіль і Сямён — закончылі царкоўна-прыходскую школу, гэта было святам для ўсёй вёскі. Бо тады, апрача папа, ніхто ў Самахвалавічах не ўмеў пісаць. У мяне трое дзяцей. Старэйшая дачка — кандыдат тэхнічных навук, сын — галоўны энергетык на Мінскай цукеркавай фабрыцы «Камунарка», самая малодшая дачка працуе інжынерам на трактарным заводзе...

Расказ Уладзіміра Несцеравіча хочацца дапоўніць адным невялікім прыкладам, у якім, як у лос-

САЛДАТАМІ РЭВАЛЮЦЫІ

мешчыцкі майнтак, першы хлеб, свой, камісарскі, паёк. Людзі здалёку ішлі сюды пешкі, каб аддаць апошнія ўшанаванне народным хатагам. Я добра памятаю той халодны снежаньскі дзень. Праз некаторы час народ сабраў грошы і паставіў абеліск, а над ім склаў балтыйскі матрос Сцяпан Гладкі, выбраны замест Івана Жэрдава новым ваенным камісарам валаснога рэўнома.

Але і мёртвыя чырвоныя камісары не давалі спакою ворагам. Нехта ўначы валіў помнік, а ўдзень сяляне зноў устанавілі яго. Здаралася, што сяляне заставаліся на ноч дзякурыць. Некалькі разоў у валыкайкам прыходзіў мясцовы поп і прасіў прыняць са «святога месца» — калі царквы — багахульнікаў і камуністаў. Але народ не дазволіў гэтага зрабіць...

У Самахвалавіцкай сярэдняй школе вядзенца летаніс герачных спраў землякоў і асабліва важных падзей у жыцці вёскі. Юнакоў запальвае рамантычнай пошуку няўменны кіраўнік гуртка «Юныя следачыты» настаўніца гісторыі Тамара Лявонцьеўна Шпількевіч. Калі размова зайшла ў нас аб наведванні Самахвалавіч М. І. Калініным у 1919 годзе, Тамара Лявонцьеўна паказала мне гістарычны здымак: усесаюзны стараста ў акружэнні сялян.

Пазней, у газеце «Звезда» за 1919 год я прачытаў невялікую нататку, звязаную з гэтай паездкай.

«Кі дэнтру вёскі Самахвалаві-

солі, мануфактуры, газы? «Жывем, як раней, прылучыце, — гаварылі яны. — Чаму цэнтр нічога не прысылае?» «Нічога цэнтр даць вам цяпер не можа, — адказаў Міхал Іванавіч, — і я не магу вам нічога абяцаць». «Чаму?» — раздалося некалькі галасоў. «Мануфактуры не прысылаю таму, што яе ў нас няма. Фабрыкі не працуюць. Машыны стаяць з-за адсутнасці вугалю. Царскі генерал Дзянікін захапіў Данецкі басейн, захапіў наш вугаль... Транспарт сапсаваны, чыгункі таксама, хлеб ляжыць у кулака. Летась спатрэбіўся хлеб, а ён быў у белачэхаў. Мы пайшлі супраць белачэхаў і адкінулі іх амаль за Урал...»

Слухаў Несцер Фёдаравіч усесаюзнага старасту і не ведаў, што з гэтымі самымі белачэхаў змагаўся яго другі сын — Сямён. Што ў далёкім арэнбургскім стэпе таварышы па барацьбе пахавалі ўжо свайго вернага камандзіра і смелага разведчыка, устанавілі на магіле дошчачку з зоркай. Гэта потым, праз многа гадоў удзячныя арэнбургцы паставяць з мармуру помнік свайму беларускаму брату, які ў 24 гады аддаў маладое жыццё за народнае шчасце.

...Было гэта ў першыя дні лютага 1918 года. Маладой савецкай рэспубліцы пагражалі не толькі знешнія ворагі, але і ўнутраная контррэвалюцыя. Узбунтаваліся палонныя белачэхі. Яны захапілі хлебныя запасы і рухаліся чорнай хмарай праз Сібір. На адной са станцый чырвонагвардзейцы пры-

смерці Васіля сталі аднымі з першых камсамольцаў нашай вёскі. Яны актыўна дапамагалі ствараць калгас і разам з бацькам уступілі ў яго. У гады вайны Павел дапамагаў партызанам, яго называлі «партызанскім кладаўшчыком» — у хаце быў наладжаны тайнік, куды калгаснікі прыносілі хлеб і іншыя прадукты. Потым усё гэта перапраўлялася народным месціўцам.

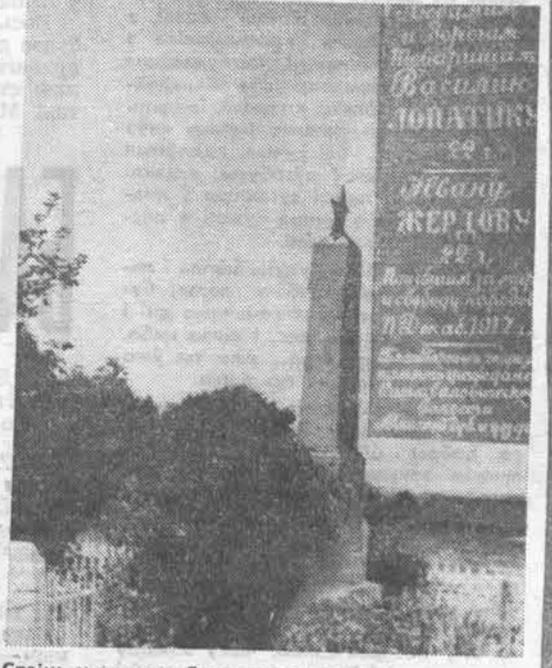
Іосіфу таксама выпала нямаля выпрабаванні ў гады Айчынай вайны. У 1944 годзе, цяжка паранены, трапіў у палон, быў адпраўлены ў канцлагер. Адтуль уцёк, перайшоў лінію фронту і зноў апынуўся ў радах Савецкай Арміі, ваяваў, зноў некалькі разоў быў паранены, узнагароджаны, з баямі дайшоў да Берліна і распісаўся на сцяне рэйхстага.

Дарага заплаціў за нашу перамогу і Аляксандр. У яго быў адзіны сын Юра, які служыў на ваенным крайсеры мараком. У 1943 годзе Юра загінуў у марскім баі. Бацька яго, Аляксандр, закончыў вайну ў званні гвардыі маёра, узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, 12 баявымі медалямі.

— Савецкая ўлада, — закончыў свой расказ самы малодшы з братоў Лапацкаў, Уладзімір Несцера-

тэрку, адлюстроўваецца наша савецкая ява. Летась адбылася сустрэча былых выпускнікоў Самахвалавіцкай сярэдняй школы. На гэту ўрачыстасць прыехалі людзі з усіх канцоў краіны. Якія толькі званні і прафесіі не ўпаміналіся ў той вечар. Міма юных гаспадароў школы прайшлі і вядучы хірург рэспублікі, і кандыдат тэхнічных навук, і лётчык грамадзянскай авіяцыі, настаўнікі, знатныя хлебаробы і сталевары. Гэта былі нашчадкі першых камунараў — гордасць і слава Самахвалавіч. Кроў, пралітая на алтар рэвалюцыі, не прапала дарма. Справа, за якую аддалі жыццё рускі бальшавік Іван Жэрдаў і беларус Васіль Лапацкі, — у надзейных, верных і моцных руках.

Я. МАЗО.

Стайць у цэнтры Самахвалавічаў сціплы помнік Васілю Лапацкаму і Івану Жэрдаву.

я яго толькі чую. І кожны раз як быццам нанова перажываю з ім разам яго смерць, унутрана «працую» з ім на адной хвалі, прыдзірліва ўслухваюся ў яго інтанацыі і «пракручваю» ўнутраным бачаннем мінальню яго пакутлівай, трагічна-прыгожай смерці...

Слава па-акцёрску не можа сфальшывіць у гэтай ролі, таму што ён правільна прахвіў жыццё Бакланава на працягу ўсяго спектакля.

У Бакланава ў інсцэніроўцы мала слоў: ён больш слухае і маўчыць, іншы раз устаўляючы рэплікі, але менавіта яго маўклівае прысутнасць, яго маўклівыя ацэнкі таго, што адбываецца, дапамагаюць глядачу многае зразумець. У сцэне паміж Левінсонам і Мечыкам, адной з цэнтральных у спектаклі, Бакланаў проста прысутнічае (аўтар не даў яму слова), але ён з'яўляецца актыўным удзельнікам ідэалагічнага канфлікту паміж бальшавіком Левінсонам і брытанікам-максімілістам Мечыкам. Бязмежна адданы справе рабочага класа, не ведаючы ў гэтай адданасці сумненняў, Бакланаў з недаўменнем і нават агідай слухае блытаніцкія інтэлігенцкія разглагольствванні гімназіста, які прымкнуў да атрада.

У гэтым выпадку Бакланаў — Галуза не зусім разумее свайго камандзіра, які чамусьці так доўга і нецярпліва выслухоўвае гэтыя шкодныя для яго справы дэмаралітарскія выказванні. Каб была яго воля, ён, Бакланаў, неадкладна прыняў бы самыя крутыя меры супраць такіх нікчэмных байцоў, як Мечык, які разбураюць маналітнасць і адзіства рэвалюцыйнага атрада. І калі пасля адыходу Мечыка Левінсон задумана пытаецца ў самога сябе: «Няўжо і я калісьці быў падобны на яго?», Бакланаў пераканана гаворыць: «Ды што ты!.. Ты, таварыш Левінсон, заўсё-

ды быў на чале... заўсёды наперадзе!» У гэтай перакананасці, у гэтай веры ў камандзіра, у справу рэвалюцыі — усё Бакланаў, якім яго іграе Слава Галуза!

Як у кожнага акцёра, у Славы здараюцца зрывы. Можна было б напярэдзіць маладога артыста ад паўтарэння няхай удаля знойдзеных, але ўжо выкарыстаных у папярэдніх работах «акцёрскіх прыстасаванняў» і фарбаў. Але гэта — выдаткі творчага росту.

Ёсць у спадчыне Станіслаўскага адна гутарка з артыстамі адносна перспектывы ролі. Мабыць, яе варта часцей перачытваць усім нам. Маладым акцёрам — асабліва. «Калі акцёр выходзіць на сцэну, якая ў яго павінна быць перспектыва? — задаваў пытанне суб'яднікам-мхатаўцам Станіслаўскі і адказаў: — Перш-наперш — бой. У гэтым баі ў яго павінен быць свой план, план таго, як дамагчыся перамогі. Ці ж можа пры такім падыходзе наданучыць роля? Тым больш, калі ў вашага партнёра будзе такая ж контрзадача...» Раю майму маладому налегу помніць гэта — персанж заўсёды выходзіць на сцэну, каб уступіць у бой! Барані божа, каб зольны артыст абмяжоўваўся сумленным і па-рамесніцку прыстойным выкананнем прыватных задач. «Здаралася, — гаварыў тады ж Станіслаўскі, — што выканаўцы ролі Луі ў «На дне» часта нават не чыталі апошняга акта, не разумеючы, што ад фіналу твора залежыць яго пачатак. Бо апошні акт — вынік яго пропаведзі». Нам трэба па-акцёрску заўсёды «бачыць» і «адчуваць» і тое, чаго мы не вымаўляем на сцэне, «перажываць» і тыя матывы п'есы, якія знешне нас, як выканаўцаў, нібы і «не датычаць». Хай пра гэта памятае Слава Галуза!

ДОБРА, што малады акцёр расце ад ролі да ролі, што ён знаходзіцца на правільным шляху. Гэта ведае ўся наша трыпа. І спадзяецца, што з яго вырасце сапраўдны майстра сцэнічнага партрэта.

Ю. СІДАРАУ,
заслужаны артыст БССР.

Артыст В. Галуза ў спектаклі «Разгром».

ІГАР ЛУЧАНОК — ЛАЎРЭАТ ПРЭМІІ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА

Бюро ЦК ВЛКСМ прысудзіла прэміі Ленінскага камсамолу 1972 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры. Сярод узнагароджаных — беларускі кампазітар Ігар Лучанок. Прэміяй адзначаны яго песні пра Радзіму, партыю, камсамол. Пастанова ЦК ВЛКСМ падкрэслівае і грамадскую дзейнасць І. Лучанка як актыўнага прапагандыста савецкай музыкі сярод моладзі.

ПЕРАМОЖЦЫ КІНАМАРАФОНУ

Напружаная, вострая спартыўная барацьба, якая разгарнулася паміж гімнастамі на чэмпіянаце Еўропы ў мінулым годзе ў Мінску, прывабіла кінематаграфістаў розных студый краіны. Яны знялі пра гэты захватлівы паядынак некалькі дакументальных стужак. Адна з іх — «Шэсць з пяці магчымых» была зроблена беларускімі дакументалістамі (рэжысёр і апэратар І. Маргачоў, апэратары А. Алай, А. Шафран, Г. Разепава, музыка Л. Гедравічуса). Зусім нядаўна яна была прадстаўлена на Усесаюзным фестывалі спартыўных фільмаў, які праходзіў у Адэсе. Стужка «Шэсць з пяці магчымых» ўдасцоена бронзавага медалю на раздзелу рэпартажных фільмаў. Залаты медаль атрымаў «Гэты маленькі мяч» (Куйбышэўская студыя), срэбраны — «Хакей — супраць хакея» (ЦСДФ).

Магілёў далі адразу. Пацўся голас Аляксея Пысіна:

— Пра восень? Прабачце, так, адразу не змагу. Пазваню заўтра. Дымам ад вогнішчаў, у якіх згарае апалае лісце, адыходзіць лета... Восень.

Спачатку яна падкрадаецца непрыкметна. Яшчэ ярка свеціць сонца і зоры ўначы нізка. Але вась аднойчы ідзеш на работу і выпадкова наступаеш на лісток—ён жоўты і волкі, а на наступны дзень прынаеўся з нудным адчуваннем і, паглядзеўшы ў акно, усё разумееш: неба абкладзена цёмнымі цяжкімі хмарамі, імжыць дробны-дробны дождж. Імчаць паўз вокны гладкія, бліскучыя, падобныя на марскія ільвоў аўтобусы, зацяклі сцены дамоў, людзі хутаюцца ў плашчы, хоць яшчэ ўчора гулялі з лёгкімі яркімі парасонамі.

Восень. Яе яшчэ будуць цёпла і ласкава называць «бабіна лета», будуць наперадзе яшчэ сонечныя дні і паездкі ў барвовы лес, і сіняе неба, і празрыстае паветра... Але ты ўжо ведаеш, што восень прыйшла.

Восень — дзівоная і дзіўная пара. Убраны збожжавыя і бульба, і ад таго, добры ці дрэнны ўраджай, у многім залежыць наш настрой. Восень — пара чакання; зімой рыхтавалі тэхніку, вясной селі, летам змагаліся з пустазеллем, і вась, нарэшце,—вынік. «Пышное прыроды увяданьне» нібы завяршылі нейкага кола, нібы падагульненне нейкага этапу свайго жыцця. Каму дапамог, да каго быў несправядлівы, чаму пайшоў на кампраміс? Восень задае пытанні і не трэба нічога ўтойваць, хітраваць, тут ты сабе і самы галоўны суддзя і самы галоўны начальнік, які нічога не даруе.

Восень...

Іграе ваенны духавы аркестр. Чакаюць крок суварайцы. Яны рыхтуюцца да Кастрычніцкага свята. Гукі маршу даюсяцца сюды.

З Мікалаем Сямёнавічам Місюком, членам-карэспандэнтам Акадэміі медыцынскіх навук, доктарам медыцынскіх навук, прафесарам, загадчыкам кафедры нервовых хвароб Мінскага медыцынскага інстытута, мы сустрэліся ў яго кабінце ў 11 клінічнай бальніцы. Ён кансультаваў хворага.

Восень білася ў вяснізнае, на ўсю сцяну, акно, якое глядзела проста ў скаер. Рознакаляровы—жоўты, зялёны, аранжавы, карычневы, ён быццам бы схпіў у абдымкі оперны тэатр і настрымна выхваліўся прыгажосцю і неардынарнасцю свайго ўбору.

— Я вырас на поўначы, а там поры года асабліва акрэсленыя. У восень улобіны, таму што з юнацтва запала ў душу нейкая шчымлівая радасць, што ўрэшце можна распачаць работу, бо лета—мітуслівая пара, працаваць цяжка, усё думкі накіраваны на адпачынак. А ўвосень адчуваеш прыліў сіл. Наогул гэты год быў цікавы. Паездкі за рубаж, сустрэчы, знаёмствы з вучонымі многіх краін свету. У выдавецтве «Беларусь» выходзіць мая кніжка «Мадэлі механізму мозга чалавека», у «Вышэйшай школе» падпісана да друку кніжка «Асновы матэматычнага прагназавання захворванняў чалавека». Я працаваў над ёй разам з майм калегам кандыдатам медыцынскіх навук А. Мастыкіным і матэматыкам Л. Грышковым. У

кнізе ідзе гаворка пра матэматычны апарат, здольны прадказаць схільнасць чалавечага арганізма да таго ці іншага захворвання. Справа ў тым, што хвароб шмат, і папродзіць кожную немагчыма. Калі мы будзем ведаць, што таму ці іншаму чалавеку больш пагражае, можна будзе загадаць прыняць належныя меры. Прагназаванне, а потым прафілактыка — вась на што накіраваны пашы намаганні.

Прыемнай была для мяне гэтая восень яшчэ і таму, што дачка стала студэнткай медыцынскага інстытута. Сын ужо ўрач, так што ў нашай сям'і будзе трэці медык.

Вось вы спыталіся ў мяне, што будзе далей—яшчэ хутчэй будзе праблема стотомроўку, яшчэ цяжэй стане штанга? Уявіце сабе—такі Магчымасці чалавека бяскон-

Надыходзіць святы. Днямі — Кастрычнікія, а там ужо хутка і 50-годдзе СССР.

Імчаць па вуліцах машыны з зялёнымі агеньчыкамі. Мы іх любім, бо таксі — зручны і хуткі транспарт. Турбот ніякіх. Сеў, даехаў, расплаціўся — бывай!

Не пачаць размову з намеснікам дырэктара аўтакампаната таксаматорнага парка Мінска Юрыем Міхайлавічам Дзедуком немагчыма. Звоняць, заходзяць, зноў звоняць... Гаспадарка вялікая: каля 900 машын, 1600 вадзіцеляў. Кожны перавозіць за змену 120 чалавек. Праблем многа.

— З людзьмі працаваць цікава,—гаворыць Юрыі Міхайлавіч. — Трэба быць уважлівым і гнуткім, знайсці да кожнага запа-

БАРВОВЫ, ЖОЎТЫ, ЗЯЛЁНЫ

Рэпартаж
з восені

цыя. Ён толькі павінен навучыцца карыстацца бяздоннымі рэсурсамі свайго мозга.

22.22. З першай платформы адпраўляецца экспрэс «Беларусь». Аператар Уладзімір Цяслюк-малодшы едзе на семінар маладых кінематаграфістаў, які адбудзецца ў Болшаве.

— Сустрэў нейкі сваю настаўніцу, разгаварыліся. Яна сказала: «Вова, я прашу цябе толькі аб адным—здэмай сэрцам». Запалі мне ў душу гэтыя словы і, можа, таму, што я іх глыбока асэнсаваў, восень атрымалася ў мяне ўдалая. Усё ішло, усё ладзілася. Зняў у нас на аб'яднанні «Летаніс» фільм «Птушка ікс» з рэжысёрам Дзімам Міхлеевым. Мы пасябравалі. Цяпер працуем над фільмам пра бульбу «Наш другі хлеб». Хочам, каб стужка наша была праблемнай. Разам з бацькам, як яго называюць цяпер, Цяслюком-старэйшым, бо ён таксама Уладзімір, знялі фільм «Край крынічны» пра любімага нашага паэта Аркадзія Кулішова. Гэта была для мяне прынцыповая работа, бо нарэшце бацька пераканаўся, што са мною можна параіцца, і тое-сёе я таксама разумею.

Што датычыць маіх адносін да восені—дык я яе заўсёды ўяўляю, як абзац: кароткі прыпынак, позірк у мінулае і зноў дарога.

Доўга, прыемна і залівіста смяляе жанчына. Калі чалавек смяецца—гэта добра, можна і пачакаць.

— Што я магу сказаць,—нарэшце загаварыла Ірына Паншына, мастацтвазнаўца, намеснік дырэктара мастацкага музея БССР. — У мяне столькі работы, што праводжу ў музеі дні і ночы. І нават не прыкмеціла, што лета змянілася восенню. Я дзякую вам за павадамленне. Хай будзе блаславенная тая восень, што на дварэ, і хай заўсёды чалавек, які прыйдзе да нас у музей, знойдзе тут на палотнах і белую задуманную зіму, і радасную, гатовую выбухнуць зелянінай вясну, і каетлівае, поўнае пачуцця асабістай годнасці лета, і ціхую восень...

Нічога асаблівага пра сябе сказаць не магу. Падрыхтавалі выстаўку: «СССР—наша Радзіма».

ветны ключык. Ну, наша задача такая—зрабіць, каб вам жылося лепей, каб на вуліцах было больш машын, каб не даводзілася нервавацца ні пасажырам, ні вадзіцелям. У любы час сутак, у любую пару года.

Вас цікавіць мая асабістая восень? Звычайная. Я захапляюся гонкамі. Некалькі тыдняў назад удзельнічаў у традыцыйнай аўтамабільна-шасейнай гонцы, якая называецца «Залатая восень». Як яна адбылася—вы бачылі. Прышоў другім, хоць на працягу ўсіх спаборніцтваў быў першым. А потым прагарэла пракладка блока цыліндраў... Давалася ўступіць. Дарэчы, тут у нас працяюць дваццаць майстроў спорту. І наогул, да спорту ставіцца сур'ёзна. Гэта, відаць, таму, што наш дырэктар Ігар Васільевіч Славырўскі—сам член спартыўнай федэрацыі, чалавек, улобіны ў спорт.

Вось я скажу «захапляюся гонкамі», а на самай справе сам не ведаю, чым больш—спаборніцтвамі ці падрыхтоўкай да іх машын. Разумеюце, як правіла, у гонках удзельнічаюць спартсмены высокага класа, смелыя, валавыя хлопцы. Таму вельмі важна «выціснуць» усё, што можна, з тэхнікі. А для гэтага трэба прыдумаць нешта незвычайнае...

Клёны, што растуць пад вокнамі ў Іры, пацямнелі, і толькі некалькі лісточкаў трапеціцца пад ветрам.

— Восень?—ціхенька перапытала Іра Ступельская, вымяральніца на заводзе «Транзістар».

— Восень, восень...—паўтарала яна.

— Вас, канечне, цікавіць праца, ці падабаецца мне быць работніцай, ці адчуваю я агульны рытм заводу, ці застаюся тут на ўсё жыццё... Так, цяпер шмат гавораць пра гэта. Баюся, што я не вельмі тыповы прадстаўнік. У мінулым годзе скончыла школу, паступіла на завод, прыжылася, палюбіла людзей, шмат што зразумела. Ну, раней мне, напрыклад, здавалася, што свет—гэта мой двор, мая школа, мае сёстры і брат, маі і бацька... За гэты год я нібыта ўзнялася на высокую гару і гарызонт пашы-

рыўся. Я ўбачыла за гарызонтам гарызонт...

Работы, майстар, студэнт-завочнік Інстытута кінематаграфіі, старшы рэдактар кіназдымак Брэсцкага тэлебачання — вась некаторыя факты з біяграфіі Віктара Сухарукава.

— Восень—гэта заўсёды вынік, а паколькі вынікі ў нас неаблагія, дык і настрой добры. Толькі што закончылі работу над дакументальнай стужкай «Кніга бессмяротца»—пра подзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці. Аўтар сцэнарыя — А. Кавальчук, рэжысёр—П. Бекіш, аператар — Ул. Ермакоў, а я рэдактар. Стужка гэта адрасуецца моладзі. Хочацца, каб наш фільм знайшоў водгук у сэрцах юных, бо подзвігі здзяйснюцца ў імя будучага. Фільм мы пададзім на ўсеагульны конкурс «Братэрства сэр-

цаў маладых». Які адбудзецца ў Ленінградзе. Гэтай восенню наша студыя першая, з усіх абласных, стварыла сваю кіназдымачную групу, так што мы—свайго роду эксперыментатары.

Аляксей Васільевіч Пысін пазваніў на наступны дзень, як і абяцаў.

— Восень ёсць восень. То яна судзішана-задуманная, са сбрабрыстым павуціннем бабінага лета і такой цішынёй, што ў вушах звяніць. То яна суцэльная непагадзь з нізкімі хмарамі, дажджом, холадам. Восень меней за ўсё цікавіцца нашым настроем і адносінамі да яе. Восень мае свой настрой, а настрой гэты выключна работчы. Вятры патрэбны ёй, каб паскорыць лістапад, хутчэй скінуць з дрэў ужо непатрэбнае ім лісце. Імжыстымі дажджамі абмывае зямлю, дрэвы, паветра.

Вядома ж, калі ў гэты час самому нічога не рабіць, а толькі назіраць за нібыта аднастайнай працай восені, то стане сумна і нудна. Не, сумаваць няма калі. Трэба толькі дзякаваць восені, што яна сваёй слатой заганяе нас пад абжыты дах і загадвае: «Хопіць мітусні і гойсання! Працуй! Болдзінскай восені не абяцаю, але нейкі набытак будзе».

Нядаўна выйшаў з друку мой зборнік вершаў «Да людзей ідуць». Новая кніжка—нібы прыпынак у дарозе. Гэта і перадшыка, і аглядка на пройдзенае, на зробленае. Адчуваю, што не ўсё ўдалося, не ўсё атрымалася так, як хацелася. Вось і трэба ўзважыць, абдумаць, што і як. І нешта думаецца, і нешта робіцца... Працяю над перакладамі з украінскай паэзіі, зборнік якой выпусціць наша выдавецтва «Мастацкая літаратура». Рады, што адкрыў для сябе цікавыя украінскія паэтаў Васіля Швэца і Міколу Сома. Яны ўжо сталі маймі добрымі сябрамі; хоць асабіста мы і не знаёмы.

Дагараюць апошнія лісты дрэў. Але новымі колерамі зазялі вуліцы і плошчы — чырваню сцягоў і транспарантаў, вясёлкай начной ілюмінацыі. І гэта таксама неад'емныя фарбы нашай восені. Ідзе свята!

Рэпартаж вала
І. ПІСЬМЕННАЯ.

КАРОТКАЯ СТУЖКА — ГЛЫБОКАЯ ДУМКА...

Стары, вельмі стары чалавек расказвае пра сваё жыццё, якое ён прысвяціў вырошчванню вінаград, з якога потым рабілі віно. Празрыстае, розных адценняў, пахаў, на розныя густы...

— У той момант, калі чалавек дакранаецца вуснамі да віна. Ён не старэе. Віно трэба не піць, а кашта-

ваць, — задуманна разважае вінаградар...

На экране — стужка, зробленая чэшскімі дакументалістамі «Людзі пад Паловай». У ёй — пра звычай народа, мудрасць, пра непаўторнасць асобы.

Некалькі дзён гасцялі беларускіх дакументалістаў былі прадстаўнікі Пражскай стуж-

ды кароткага фільма: Іржы Свобода — намеснік дырэктара стужды кароткага фільма: галоўны драматург, Уладзімір Голдман — сцэнарыст і рэжысёр, Багуміл Мусіл — рэжысёр.

Яны прывезлі вялікую праграму фільмаў, з якой пазнаёмлі сваіх калег.

Сярод іх «Транзітны газправод» — пра будаўніцтва газавода, па якім газ пой-

раўды, што такое спорт сёння? Дзеля чаго займаюцца людзі спортам? У фільме сутыкаюцца дзве супрацьлеглыя думкі. Спорт, лічаць адны, — гэта прафесія, таму ў ім усё магчыма, можна ісці напрадам. Прадстаўнікі другой думкі лічаць, што спорт — гэта прыгажосць, грацыя, ён мае грамадскае і выхавальнае значэнне, спорт — гэта здароўе. Стужка складаная, у ёй выкарыстана хроніка дзесяткаў краін свету, але ў выніку мы цалкам прымаем другую думку, яна нам больш блізкая, больш зразумелая, чалавечная.

Госці з Чэхаславакіі паказалі фільм пра паэта В. Незвала «Прызванне», лірычны задуманы нарыс «Горад у белым», «Кастрычнік». Дарэчы, апошні зроблены са знаёмых кадраў, якія «загучалі» зусім па-іншаму, дзякуючы новай тэхналогіі расфарбоўкі.

Беларускія дакументалісты паказалі стужкі «Памятай!», «Будзьмой—Хатынь», «Лес», «Падаючы і ўздыхаючыся», «Коннікі», «Птушка ікс».

А потым адбылася размова — доўгая, усхваляваная, сур'ёзная і карысная...

А ПОШНІЯ ДНІ перад адкрыццём выстаўкі... У Дзяржаўным мастацкім музеі — у залах, у запасніках, на балюстрадах — карціны, графічныя лісты, скульптура, шкло, кераміка!.. Нават не верыцца, што ўсё гэтае багацце змесціцца ў экспазіцыі. З раніцы аж да самага вечара працуюць тут рабочыя, навуковыя супрацоўнікі музея, адміністрацыя. Апошнія дні — гарачыя дні!..

Ік павесіць карціны, каб адна «не забівала» другую, каб кожная зала мела свой «твар». Каб глядач, які праз некалькі дзён прыйдзе на чарговую сустрэчу з беларускім мастацтвам, адчуў, што кожны вернісаж — свята, каб ён мог спакойна паходзіць па залах, паразважаць ля палотнаў, класці ўяўленне аб сучасным беларускім мастацтве, аб шляхах яго пошукаў.

Арганізацыя экспазіцыі — складаная і адказная работа.

Прыехала на нізенькую канапку дырэктар музея Алена Васільеўна Аладава... Задуменна глядзіць на карціны, якія стаяць уздоўж сцен. Нешта не тое, не стасуюцца яны адна да адной, няма раўнавагі ў кампазіцыі залы. Вось ужо два дні, быццам калоду карт, «тасуюць» у музеі карціны, графіку, скульптуру — рабочыя з залы ў залу, з паверх на паверх цягаюць вялізныя палотны, цяжкія скульптуры, ставяць, прымяраюць, пакуль не ўсміхнецца Алена Васільеўна, не скажа:

— От так, напэўна, і добра...

Ад святла да цямна заняты ў гэтыя дні супрацоўнікі музея — трэба падрыхтаваць этыкеткі, апісаць, абмераць кожны твор, прыбраць залы, навесці «апошні бляск»... Ды і для мастакоў гэтыя дні — не адпачынак! Нешта яшчэ не задавальняе аўтара, нешта трэба дацягнуць, недзе пакласці завяршальны мазок.

Стаяць на падлозе раскрыты эцюднік, прытулілася на крэсле палітра. Адышоў ад сваёй работы народны мастак Беларусі Яўген Зайцаў. Курыць. Глядзіць. Думае.

Апошнія дні, апошнія гадзіны... Вось прыехалі «тэлевізійнычкі», расставілі сафіты, тэлекамеры... Паволі пачынае збірацца публіка — усё цяней робіцца ў фая, усё гучней гоман галасоў:

— Прывітанне, стары!..

— Са святам цябе, з вернісажам!..

Так! Для кожнага, хто прыйшоў на адкрыццё выстаўкі, гэты дзень — свята. Для мастака таму, што вернісаж — быццам рыса пад доўгай напружанай працай, пад месяцамі пошукаў, пакут, знахо-

дак. Для глядача таму, што ён зноў сам-насам можа сустрэцца з прыгажосцю, з творамі любімых мастакоў, за якімі сочыць, паспехам яных радуецца, у творах якіх знаходзіць адказы на пытанні, што хваляюць і яго.

Загарэліся сафіты. На адкрыццё выстаўкі прыйшлі загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Міністр звяртаецца да прысутных з прывітальнымі словамі, адкрывае выстаўку.

Несумненна, галоўная тэма выстаўкі «СССР — наша Радзіма», якая адкрылася 31 кастрычніка ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, — усхваляваны мастакоўскі роздум пра нашага сучасніка, стваральніка матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей, будаўніка камунізму, пра яго жыццё, слаўныя подзвігі, пра братэрскую дружбу народаў Савецкай краіны.

СА СВЯТАМ!

З ВЕРНІСАЖАМ!..

Выстаўка

«СССР — наша Радзіма»

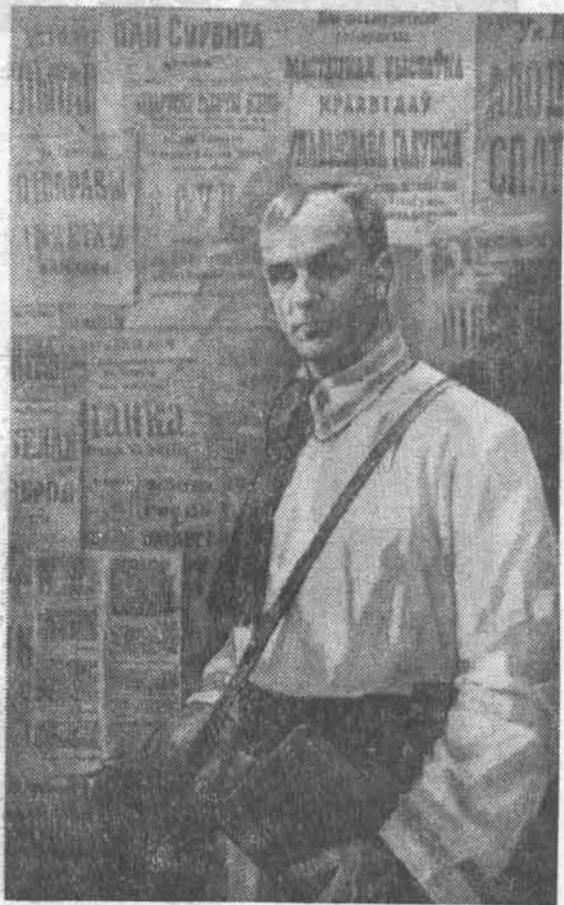
адкрыта

Гэтану прысвяцілі свае палотны жывапісцы Л. Асядоўскі («Нафта беларуская ёсць»), «У. У. Маякоўскі»), В. Вярсоцкі («Успамін пра Арменію»), В. Сахненка («Гэта наша зямля»), А. Кішчанка («Памяці подзвігу»), К. Касмачоў («Раніца юнай Расіі»), А. Малішэўскі («Палачанка», «Анколагі»), М. Чэпик («Свята ўраджаю»), У. Стальмашонак («А. Чарвякоў у У. І. Леніна. Студзень 1923 г.»); скульптары А. Заспіцкі («Мантажнікі»), «Народныя мсціўцы»), П. Белавусаў («Будаўнік першай пяцігодкі»), Г. Мурамцаў («С. Прытыцкі»), К. Сарока («Партрэт Ліды Івановай, кантралёра камвольнага камбіната»), М. Кандрэцёў («Палеская балада»); графікі Ул. Пашчасцеў («Палескія пейзажы»), І. Капялян («Партовыя краны»), «Брыганціна»), А. Паслядовіч («Рабіна»), «На іпадроме»).

Вядома, тэматычная карціна на кожнай выстаўцы — жанр, які «стварае надвор'е», але цяжка ўявіць сабе экспазіцыю без цудоўных краявідаў, без пейзажу, у якім і замілаванне перад прыгажосцю роднай прыроды, і роздум аб месцы чалавека ў ёй, аб яго стваральнай працы, дзякуючы якой узніклі на беларускай зямлі волаты вялікай хіміі, вядомыя на ўвесь свет машынабудаўнічыя заводы, электрастанцыі, буравыя вышкі.

Відаць, ніхто з наведвальнікаў выстаўкі не застанеца раўнадушны перад палотнамі В. Цвірко («Збавына сабрана», «На старой зямлі», «Пад вясну», «Вяча»), П. Данелі («Навальніцы прыходзяць і адыходзяць», «Беларуская мелодыя»), С. Каткова («Лагойскі матыў»), В. Грамыні («Над возерам»), І. Карасёва («Стары», «Апошні прамень»), А. Бархаткова («Незамыраючая рака»).

У дзень адкрыцця выстаўкі вельмі цікава назіраць за наведвальнікамі — першымі глядачамі, першымі суддзямі. Вось прайшлі чародкай маладыя хлопцы: гавораць уголас, гораца, спрачаюцца — відаць, студэнты мастацкага вучылішча. Пакуль што яны толькі глядачы. Пройдзе час — іх імёны з'явіцца ў каталогах рэспубліканскіх выс-

Я. ЦІХАНОВІЧ. Партрэт У. І. Галубіна, народнага артыста БССР.

тавак, яны самі спазнаюць, які нялёгкі хлеб мастака, якая адказнасць ляжыць на чалавеку, што бярэцца расказаць людзям пра сваё светаадчуванне, пра тыя праблемы, якімі ён жыве, пра людзей, якіх любіць, якімі ганарыцца.

Адметныя самі па сабе праходзяць па зале Янка Брыль і Васіль Вітка. На жаль, не так ужо часта даводзіцца бачыць на адкрыцці выставак майстроў з суседніх творчых цэхаў, але Брыль і Вітка, здаецца, у апошні час не прапусцілі ніводнага вернісажу, і сёння спакойна, памяркова праходзяць яны па залах, вітаюцца са знаёмымі мастакамі, падоўгу спыняюцца ля палотнаў, гутараць.

Здраецца, на адкрыцці выстаўкі ўбачыш нешта такое, што не грэх і ўсміхнуцца — сабраліся ля карціны людзі, гавораць гораца, з захапленнем — адны не згаджаюцца, другія ім пярачаць. А побач, быццам не мае да карціны ніякага дачынення, бачком — аўтар. Прыслухоўваецца, хваляецца.

Паступова публіка разыходзіцца па залах. Робіцца больш прасторна, можна нават прысесці перад работай, якая цябе закранула, і спакойна разабрацца ў тым, што табе ў ёй падабаецца, а што не.

Відаць, не памылюся, калі скажу, што гэтай выстаўцы нечага не хапае ад таго, што не ўбачылі мы на ёй работ М. Савіцкага і М. Данцыга, мастакоў, якія ў апошні час працуюць вельмі актыўна, напружана і цікава, работы якіх шмат у чым уплываюць на агульны «твар» выставак, адкрываюць для нас, глядачоў, нейкія новыя даляглыды. Так склаліся абставіны, што яны не здолелі прыняць удзел у гэтым вернісажы, але, можа, якраз таму сталі больш відачочныя здабыткі іншых майстроў, стала больш ясна бачна, што атрад беларускіх мастакоў сёння працуе вельмі роўна, на дастаткова высокім прафесійным узроўні, што за такімі майстрамі, як, напрыклад, У. Стальмашонак, К. Касмачоў, Я. Красоўскі, Р. Кудрэвіч, А. Гугель, А. Шыбнёў, Я. Ціхановіч, В. Сахненка, А. Паслядовіч, Б. Забораў, Л. Лейтман, В. Грамыня, Г. Паллаўскі, Я. Зайцаў, Н. Воранаў, актыўна ўваходзіць у наша мастацтва моладзь. Уваходзіць са сваёй тэмай, са сваім пунктам гледжання на мастацтва, на надзённыя з'явы рэчаіснасці.

Асабліва добра гэта бачна ў раздзеле графікі, скульптуры і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Ад выстаўкі да выстаўкі «ўваходзяць у сілу» маладыя графікі Ю. Зайцаў, В. Тарасаў, Ул. Пашчасцеў, І. Капялян, М. і Ул. Васальгі, С. Волкаў, скульптары І. Хоміч, М. Кандрэцёў, Ул. Бульга, І. Міско, Ул. Хмызнікаў, «прыкладнікі» А. Зіменка, Э. Позняк, Ул. Кузняцоў, Ю. Любімаў.

Выстаўка «СССР — наша Радзіма» адкрылася. Кожны дзень у выстаўкі — свята. Свята для кожнага наведвальніка — ад сустрэчы з прыгажосцю. Але выстаўка яшчэ і наша агульнае свята, агульная радасць, бо на ёй яскрава бачна, што наша беларускае мастацтва — адзін з перадавых атрадаў творчасці ў краіне — развіваецца і квітнее.

Са святам! З вернісажам!..

А. БЕЛАВУСАЎ.

Ул. БУЛЬГА. Заклік.

Л. АСЯДОЎСКІ. Нафта беларуская ёсць...

Праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне Патру Валкадаеву з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

«КАРОНА — ВОСЬ ГЭТЫ НАЧНЫ ГАРШЧОК...»

ЛЯ КІЁСКА

РАСКАЗ АҔДЗЕЯ САМАСЕЯ

ФРАНЦЫЯ.
— Як ён вырас за год!

АМЕРЫКА.
Карона Расіі.

ДАСТАТКОВА кінуць вокам на малюнкі, каб прыгадаць... Урэшце, каго прыгадаць? Мікалашку венцаноснага? Тупалобага ўладара «всёя Русі», які яшчэ вельмі чапурыўся мянушкамі-тытуламі «цара польскага, князя фінляндскага, прынца эстляндскага і барона курляндскага»? Таго самага Мікалашку другога, што здзекваўся, як трапна пісаў паэт, «і ўдзень і ўночы над Расіяй сялянскай і рабочай»? Таго, каму ў 1917 годзе гэтыя ж рабочыя і сяляне моцненька далі па карку? Ці варта прыгадаць, ці не замнога гонару, нават колішняй «яго велькасці»!

Лепш крыху нагадаць змест цудоўнага верша Уладзіміра Маякоўскага «Карона і кепка»...

Паэт назірае, як экскурсавод знаёміць дзяцей з экспанатамі музея рэвалюцыі: «царскім адрачэннем», «тронам» і іншымі манархічным атрыбутамі. Дзецям, якія разглядаюць недарэчныя царскія манаткі, — цікава, дзіўна, смешна. Смешна ад слоў экскурсавода:

Карона—вот этот ночной
бриллиантов пуд— горшчок,
И морщатся дети:— устанешь носовши.—
Кепка и мягше — Нехорошо!
Очень неудобна такая корона... и много красивше.
Тетя, а это что за ворона? Давглавий орел
— Давглавий орел под номером пятым.
Поломан клюв, острижены когти.
Как видите, обе шеи поматы...

Колькі з'едлівасці і сарказму ўкладзена ў вострыя радкі!

Вось гэтым бязлітасным знішчальным сарказмам, грэблівай пагардай і нянавісцю да крывавага рускага царызму прасякнуты гістарычныя малюнкі замежных мастакоў, зробленыя па сьвежых слядах рэвалюцыйных падзей у Расіі.

РУМЫНІЯ.
Бацька Расіі.

ІТАЛІЯ.
Політ царызму.

ОТ ЖА ля кіёска народ таўчэца сёння... З самага ранку! Ну, вядома, выхадны. Стаў і я ў чаргу — можа чаго-небудзь добрага перападазе...

— Што даюць? — пытаюся ў аднаго.

— А хто яго ведае... Турбую другога:

— Што прывезлі?

— Смех!

Раззлавацца мне на гэты недарэчны жарт ці што? А-а, не буду! Зраблю выгляд, што зразу меў жартаўніка, ды сам усміхнуся.

— Кажаш, смех даюць? То вось я і вазьму з пуд які... Люблю, грэшны, пасмяяцца!

А тут і сапраўды чую, як двое разгучуць — гартуюць нейкую зялёную кніжачку і аж заходзяцца... Я бліжэй да іх ціснюся.

— Чытай, чытай, — просіць маладзёжны, — як той... зяць зьлю на золу-цепчу правучыў...

Вясёлае нешта, дай паслухаю!

— Выпеў цешчу ён вон з хаты. Ды ў борану яе ўпрог!

Аж бразджаць у цешчы пяты, проста пыл курыць з-пад ног.

Цягне борану па полі, толькі стрыбалкі мігцяць.

— Вось табе б такую цепчу, — смеючыся, кажу хлопцу. — А мо ўжо і ёсць, буркатлівая ды сварлівая?

— Не, у мяне добра... А гэтка ж цешчы вадзіліся да рэвалюцыі яшчэ, — усміхаецца дзяцюк лагодна. — Вунь пад верхнякам і год стаіць, калі напісана: 1908...

— Вось табе б такую цепчу, — смеючыся, кажу хлопцу. — А мо ўжо і ёсць, буркатлівая ды сварлівая?

— Не, у мяне добра... А гэтка ж цешчы вадзіліся да рэвалюцыі яшчэ, — усміхаецца дзяцюк лагодна. — Вунь пад верхнякам і год стаіць, калі напісана: 1908...

— Не, у мяне добра... А гэтка ж цешчы вадзіліся да рэвалюцыі яшчэ, — усміхаецца дзяцюк лагодна. — Вунь пад верхнякам і год стаіць, калі напісана: 1908...

— Не, у мяне добра... А гэтка ж цешчы вадзіліся да рэвалюцыі яшчэ, — усміхаецца дзяцюк лагодна. — Вунь пад верхнякам і год стаіць, калі напісана: 1908...

— Не, у мяне добра... А гэтка ж цешчы вадзіліся да рэвалюцыі яшчэ, — усміхаецца дзяцюк лагодна. — Вунь пад верхнякам і год стаіць, калі напісана: 1908...

Пажылы дзядзька ў зялёным капелюшы, рагладзішы вусы, з сумнаватай усмешкай таксама падміргвае маладому:

— Да рэвалюцыі не такое, браток, ліха было... Дзе табе ведаць! А во тут здорава расказана:

Дрэнна май жыцце, Усе ідзе не ў лад, І крычаць мне усюды:

«Асадзі назад!»

Божа ты мой мілы! Б'юся я, як гад, Толькі ж дзе ні ткнуся —

«Асадзі назад!»

Так усё жыццё і заціскалі паны беднага чалавека, каб іх на тым свеце чэрці смажылі... Во, слухай, калі толькі «ўпярод» сказа-лі:

Узбунтаваў я вёску. Ой, быў цяжкі год! Прыязджае прыстаў: — Выхадзі ўпярод! Гэта ты, мяззавец, Узбунтаваў народ? Гэй, гарадавыя, Даць яму ўпярод!

От такая несправядлівасць была...

Дзядзька гартвае кніжачку далей, а ўжо мо з дзесятка дапытлівых пакупнікоў тупаюць побач, чакаюць, што ён яшчэ там вышукае.

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— Эге, ды тут якраз нібы пра аднаго майго суседа напісана! — кажа дзядзька. — Як дзве кроплі падобны:

— Годзе, жонка! Ну, не лаяйся! Больш гарэлікі ані калі вып'ю, — ну, хоць кроплю, — Бі мяне, цягай за чуб!

Сам, нябож, я добра знаю, Што з гарэлікі свет гарыць... Тфу, паскудства, тфу, брыдота! Хоць зарэж, — не буду піць!

— І мой жа сусед так кожны раз жонцы кляўся пасля вып'ярэзніка, пакуль... у балніцу не трапіў.

— Дзядзька, дзядзька, а вунь і пра цябе! — рагоча малады, цыбаты, і, зыркаючы праз дзядзькава плячо, чытае з кніжкі сам:

Ідуць за падзей падзеі, За годам праходзяць гады. Зірнеш на сябе, дабрадзеі, — Эх, дзе ж ён, твой час малады?! Глядзіш — насядаюць маршчыны, У вусах блішчыць сівізна...

— Э, не, сыноч, Ты не тое мне чытаеш, — перачыць дзядзька, хітравата прыжмурчышы вочы, — Вось што чытай, вась!

Ды чорт яе, з той сівізнаю: Хай лысына свеціць, як блін, Ты ж клыгай старэцкай ступою, А думай — мне дваццаць адзін!

Стары смяецца, вып'яўшы па-маладому грудзі і заліхваці падкруцішы сівыя вусы. І ўсе навокал смяюцца... І ўжо ўрасхоп купляюць тыя зялёныя кніжачкі з вожыкам на вокладцы. Чаго добрага, так і мне не хопіць.

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

Стары смяецца, вып'яўшы па-маладому грудзі і заліхваці падкруцішы сівыя вусы. І ўсе навокал смяюцца... І ўжо ўрасхоп купляюць тыя зялёныя кніжачкі з вожыкам на вокладцы. Чаго добрага, так і мне не хопіць.

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

— Гэй, людцы! — крычу я. — Мая чарга... Дайце мне вясёлую кніжачку!

Пашанцавала-такі апошняю ўз'яў. Чытаю на вокладцы: «Якуб Колас... «Асадзі назад. Гумарыстычныя вершы». Ого, ды тут столькі смешных вершыкаў! Ну, дзякуй богу, недарэмна ў чарзе стаў. На свята з коласавым смехам буду...

АДДЗЯЧЫЛІ...

Гэтая невялікая гісторыя адбылася ў 1927 годзе... Я тады вучыўся ў Мінскім беларускім педагагічным тэхнікуме. Быў вечар, прысвечаны творчасці Якуба Коласа. Прысутнічаў і сам пісьменнік. Закаханымі вачыма пазіралі на яго студэнты, асабліва мы — маладыя літаратары... І было чаго: ён быў не толькі нашым настаўнікам, ён клапаціўся пра нас, як бацька... Гэта ж яго стараннем мы, члены літаратурнай арганізацыі «Маладняк», атрымлівалі ў тэхнікуме персанальныя стыпендыі. І вось пасля заканчэння сходу — толькі Канстанцін Міхайлавіч выйшаў з-за стала, мы тут жа гуртам кінуліся да яго, скапілі і сталі ўдзячна падкідаць угору, гушкаць. Хлопцы былі ўсе маладыя, дужыя — Паўлюк Трус, Сяргей Дзержны, Пятро Глеб-

ка, Максім Лужанін... І так, відаць, загушкалі сваёго настаўніка, што калі апусцілі на падлогу, ён ледзьве трымаўся на нагах.

— Ну, навошта ж так? — незадаволена і як бы пакрыўджана, з дакорам сказаў Якуб Колас.

Сказаў і моўчкі пасунуўся да дзвярэй. Збянтэжаныя, хлопцы вінавата пазіралі ўслед: ну, вось, аддзячылі дзядзьку Коласа... Эх, прыкрал! і раптам... Канстанцін Міхайлавіч азірнуўся ад дзвярэй, некаж хітравата падміргнуў нам і зноў усміхнуўся — па-бацькоўску цёпла і дружалюбна...

У нас адразу адлягло ад сэрца, усім нам стала добра і радасна.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладальце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэры — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

